

סימן ר'

- א. ברכת הטבילה אימתי מברכת (טוש"ע)
 ב. ברכת הטבילה כנגד הערוה (ט"ז סק"ג, ש"ך סק"א)
 ג. ברכת הטבילה בבית המרחץ (פת"ש ג')

1	פסחים ז: בענין זמן הברכה
2	רי"ף פסחים
6	טור יו"ד סימן ר'
9	ברכות כד: בענין ליבו רואה את הערוה
10	ברכות כה:
11	טור ב"י או"ח סימן ע"ד
13	משנ"ב סימן ע"ד
17	פרי חדש סי' ע"ד
18	שולחן ערוך יו"ד סימן ר'
21	גמ' שבת י. בענין ברכה במרחץ
22	כס"מ מג"א ט"ז ופרמ"ג
23	אליהו רבה סי' פ"ד
24	משנ"ב סי' מ"ה
25	משנ"ב סי' פ"ד

ברכת הטבילה

זמן ברכת הטבילה - פסחים דף ז: דכולי עלמא - לאור הנר, רש"י ד"ה דאכתי, תוד"ה על הטבילה.

דעת הר"ף וסייעתו - תוספות (ד"ה על) כתבו שרבינו חננאל פירש בשם הגאון שאין דין זה אמור אלא בטבילת גר, וכן דעת הר"ף, והרמב"ם ברכות פ"א ה"ז, ורבינו מנוח שם, שרק בטבילת גר מברך אחר הטבילה כי אינו יכול לברך קודם הטבילה, וכן דעת רבינו תם בספר הישר (סי' תו).

דעת רש"י וסייעתו - רש"י (ד"ה דאכתי) כתב שכוונת הגמרא לטבילה של בעל קרי, ומכיון שרוב הטבילות הן של בעלי קרי תיקנו חכמים בכל הטבילות לברך לאחר הטבילה, וכתב הרא"ש ברכות (פ"ז סי' לד) שאף על פי שהיום כבר ביטלו את טבילת עזרא ובעל קרי יכול לברך אף קודם הטבילה מכל מקום לא השתנה המנהג, ובתשובת רב שרירא גאון (שערי תשובה סי' קע) מבואר שמברך לאחר הטבילה מטעם דאף שהטמא מותר בכל הברכות שהרי ביטלו את טבילת עזרא מכל מקום כיון שעומד סמוך לטבילה ראוי שלא יזכיר שם שמים עתה אלא לאחר שיטהר, הראב"ן (סי' שכ"ח) מביא ראיה לשיטה זו מדסתם רב חסדא חוץ מן הטבילה.

מי שלא בירך לפני עשיית המצוה - נחלקו הראשונים בדין מי שעשה מצוה בלא שבירך לפני האם יחזור ויברך לאחר עשיית המצוה דעת הרמב"ם ברכות פ"א ה"ו כתב שאינו חוזר ומברך, אמנם האור זרוע (ח"א הל' קריאת שמע סי' כה) כתב שאם לא בירך קודם המצוה מברך לאחר מכן ויוצא ידי ברכה, ועי' ש"ך (יר"ד סי' י"ט) אמאי לענין גר מועיל ברכה לאחריה.

הנהגת השל"ה - בבאר היטב (סק"א) כתב בשם אבי השל"ה (עמק ברכה אות סא) שאנשי מעשה יזהירו לנשותיהם שלאחר שתטבול כל גופה פעם אחת תברך ולאחר מכן תטבול פעם שניה כדי לצאת ב' הדעות והובאו דבריו באחרונים רבים, והדגול מרבבה (מהדו"ת הובא בסוף השו"ע) תמה על דבריו שאחר שכבר טבלה ויצאה ידי חובת טבילה מה שייך ברכה על זה, וכן הקשה החקרי לב (ח"ב סי' לא) ותי' דמכוונות שאם הדין כהרמ"א דצריך לברך אחר הטבילה, טבילה ראשונה תהיה עיקר, ועי' בלבנון נטע שפי' שמועיל ברכה אחר טבילה ראשונה משום שהטבילה השניה היא שיורי מצוה.

ברכת הטבילה כנגד הערוה (ט"ז, ש"ך)

ליבו רואה את הערוה - עי' גמרא בברכות דף כד' ת"ר היה ישן בטליתו וכו', ובגמרא שם בדף כה' ע"ב ת"ר מים צלולים, ולענין הלכה עי' תוס' (ד"ה והרי) ורא"ש (סימן ל"ו).

יש לראות טור ב"י ומשנ"ב או"ח סימן ע"ד, וכן את הקדמת הביאור הלכה לסימן ע"ד שהביא בקצרה את כל דיני הזכרת דבר שבקדושה לפני הערוה, ומקורו מדברי הפרי מגדים בהקדמה לסימן הנ"ל.

אם יש משום עיניו רואות את הערוה בגופו עומד בתוך המים - הקשו הראשונים מדוע הקשתה הגמרא רק משום שלבו רואה את הערוה והרי כשהמים צלולים צריך להאסר גם משום שעניו רואות את הערוה, עי' תלמידי רבינו יונה (ד"ה אבל) ורשב"א (ד"ה והלא).

כיסוי מים צלולין אי מהני לגילוי ערוה - בגמ' מבואר דלמ"ד דלבו רואה את הערוה מותר מהני מים צלולין, ויל"ע דמ"מ יאסר משום גילוי ערוה, ומצינו בזה ג' שיטות בפוסקים:

דעת הב"ח - הב"ח י"ד סי' ר' הכריח מזה דאין איסור גילוי ערוה כלל אלא רק משום לבו רואה את הערוה, אולם הפוסקים פליגי עליה דודאי גילוי ערוה אסור, עי' ש"ך שם שהוכיח כן מהא דאשה ערומה אינה מברכת אלא כשיושבת ומכסה ערותה.

דעת הדרישה - ובדרישה שם כתב דאיה"נ הוי מצי להקשות מגילוי ערוה, ובאמת גם מטעם זה בעינן מים עכורין ואף אם לבו רואה את הערוה מותר והכריח כן דאי משום לבו רואה את הערוה הו"מ למימר דחובק בזרועותיו וע"כ משום גילוי ערוה.

דעת הט"ז והש"ך והמג"א - אכן הט"ז והש"ך שם כתבו דלגילוי ערוה מהני נמי כיסוי המים צלולין, וכ"כ המ"א והט"ז באו"ח סי' ע"ד א'.

אם יש משום לבו רואה את הערוה כשגופו בתוך המים ולבו חוץ למים - הרמ"א או"ח סי' עד ס"ב והב"ח שם ד"ה גרסינן כתבו שהמים יכולים לחצוץ בין לבו לערוה, והפרי חדש ס"ב פליג.

ברכת הטבילה בבית המרחץ (פת"ש ג')

גמ' שבת י'. אמר רב אדא בר אהבה מתפלל וכו' - אין שם, רבינו מנוח הובא בכס"מ (ק"ש פ"ג ה"ג), ט"ז (סימן פד' ס"ק ב'), מג"א (סימן מה' ס"ק ב'), משנ"ב (סימן פ"ד ס"ק ג' ד'), פת"ש (סימן ר' ס"ק ג')

טעם איסור בית המרחץ - משמע בגמ' דטעם האיסור אמירת דברי קדושה בבית המרחץ משום דעומדים שם ערומים, וכ"מ בספר האורה [המיוחס לרש"י], אולם דעת הרשב"א (שו"ת ח"ז סי' תיח), והמאירי (ברכות כו ד"ה במסכת) שבודאי עיקר האיסור בבית המרחץ הוא משום הזוהמא וההבל ועל כן במקואות שטובלות שם הנשים אם המים שם צוננים ואין זוהמא והבל מותר לברך, וכ"כ במג"א סימן פ"ה.

טעם איסור הבית האמצעי - הט"ז (סי' פ"ד ב') הבין שהאיסור הוא משום דמקצתן ערומים, ולפי"ז כתב דדין בית הטבילה כחדר אמצעי ומותר רק בדיעבד דא"א לברך באו"א, וכן דעת הא"ר דבית אמצעי אין בו זוהמא ואעפ"כ אסור משום דעומדים שם ערומים, ומזה שמברכים בבית הטבילה הכריח הא"ר דבאמצעי כשאין שם אדם מותר לברך, אכן בכסף משנה בשם הרבינו מנוח (פ"ג ה"ג) דמסתבר דעיקר טעם דאיסור מרחץ משום דאית ביה זוהמא מחמת ההבל, ולכן כתב דהני מקואות שטובלים בהן הנשים כיון שמים שלהן צוננים אין להם דין בית המרחץ ומותר בכל דברי קדושה, וביאר הפמ"ג במשב"ז (סי' פ"ד סק"ב) דצ"ל שגם באמצעי יש הבל הואיל ויוצאים ממים חמים ונכנסים מיד לחדר האמצעי נפיש זוהמא ולכן במקוה שיש מים צוננים גם דין אמצעי אין לו, וכן משמע במג"א (סימן מ"ה) דהחמירו במרחץ משום זוהמא ורק במקוה מותר כשאין אדם.

(א) ובס' תניא כתוב על שם רבינו יוסף ברכת חנוכה שטבעה להדליק טעות סופר הוא ואע"פ שבכל הספרים כתוב בהן להדליק ומפורש אמרו בירושלמי פ' לולב הגזול כיצד מברכין על נר חנוכה בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות הדלקת נר של חנוכה מיהו בפנים של מיישב לה שפיר (מהר"ם א"ש): (ב) ותו איכא למידק כצ"ל אקב"ו על (ג) צ"ל קרב (ד"ה) וזכה בכת"י: (ד) לברדיקה כצ"ל (ש"ס) ובכת"י איתא לעשייתן: (ה) ע"י בהלכות תפילין (ס"ו רנ"ה) במפרש [נמרון] (ד"ה): (ו) בכת"י ליתא: (ז) בכת"י או שגויה בבית פסח"א: (ח) ג"כ כתיב: (ט) תהלה (א"א) [וכ"ה בכת"י]: (י) לצידיק כצ"ל ותי' אבל נמחק (א"י) [וכ"ה בכת"י]: (יא) גיב ר"ל לברך עובר לעשייתן וד"ה הגיה רש"אין לברך [וכ"ה בכת"י] (פ"ש): (יב) ג"ד"ת, וזכה בכת"י ובא"י גרס אף (ע"פ פ"י) כשמברכין לפני הטבילה קבועה בעל [עין בהפ"ש בהמשך הדברים]: (יג) כגון נט"י שלאחר בהכ"ס (א"י): (יד) ד"ת מ"ז, וכן בכת"י ליתא, ובפ"ש גרס לברכות אף כשמברכין כו' כצ"ל. ומתיבתא אף עד אחר תיבת בעל של לפני [נה] נמחק, וע"י ותיבת אבל נמחק, וע"י ד"ת:

ומיהו איכא למידק זהאי כלל דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה על ידי שלח ואפילו הכי מצרכין עליה להדליק* ואיכא למימר דכיון דאמרין דפרק צמה מדליקין (שם כג.) דלר"ך לאשתתופי צריטי כיון שאינו יוצא אלא בשל עזמו הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר^(א).

ואיכא למידק ^(א) מדהניא בתוספתא דזכרות תרומה ומעשרות מצרכין אשר קדשנו במזמתי וזונו להפריש תרומה ומעשרות והא הכא שאפשר להתקיים על ידי שלח ואפילו הכי לא מצרכין בעל יס לומר שכיון שהשלח אינו יכול לתרום אלא מדעת צעלים דהא קי"ל תורם את שאינו שלו אין תרומתו תרומה דדרשין^(ב) (צ"מ כג.)

אחס גס אחס (במדבר י"ב, כח) לרצות שלוחם מה אחס לדעתם אף שלוחם לדעתם וכיון שכן הוא אינו יכול להפטר ממנה אלא על ידי עזמו ולא דמי לזיעור ומילה שאחר יכול לפטרו מהם שלא מדעתו.

ואיכא למידק תו ממה שאנו מצרכין על ספירת העומר שאי אפשר להתקיים על ידי אחר ואיכא למימר שכיון שכבר (קדש)^(א) העומר והן מונין ממנו ולא מונין לו תקנוהו על ידי אחר ואיכא למימדק מפי מה אנו מצרכין צמגלה על קריאתה ותקנוה בעל מפי שיכולה הקריאה להתקיים על ידי אחר ובשופר תקנו הצרכה על שמיעה* ותקנוה צלמ"ד לפי שאי אפשר להתקיים על ידי שלח נעבד איכא שמהא צרכה מנילה על השמיעה וצלמ"ד וצרכה שופר על התקיעה ובעל יס לומר שלפי צמגלה* יס פיסוק אומיות שצריך לשמוע אותן תקנו צרכה על קריאתה ללמד שלא צקול צלצד הוא יוצא אלא בשמיעה קריאתה אצל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה. מיסוד רצחיתו הנרפטים והרמזין ז"ל צלקוטס (מדרשים ז' ד"ה וא"י):

ומי שיש לו הרבה צמים לצדוק אינו מצרכין אלא צרכה אחת כדאמרין לענין שחיטה שאינו מצרכין אלא צרכה אחת צמגמות הרבה (תולין פו.) ואיכא מאן דאמר שאס שח צין צדיקה (לצטול)^(א) חוזר ומצרכין ומדמי ליה לתפילין דאמרין (מנחות ז.) לא שח מצרכין אחת שח מצרכין שמים כלומר אם שח צין תפלה של יד לתפלה של ראש מצרכין שמים וליתא דאילו התם שחי מצות נינהו אצל הכא אינה אלא מצוה אחת והרי הוא כאילו יושב בצוקה שחם שאינו חוזר ומצרכין.

ומיהו רבינו האי גאון ז"ל (מוצא בשב"ל ע"פ פ"א) אמר ירושה לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור כדי שלא יסח דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לצו מוכן למעשה ומי שלא עשה כן לא ילא ידי חובתו עכ"ל:

רבינו רבינו האי גאון ז"ל (מוצא בשב"ל ע"פ פ"א) אמר ירושה לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור כדי שלא יסח דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לצו מוכן למעשה ומי שלא עשה כן לא ילא ידי חובתו עכ"ל:

כל המצות בולין מברך עליהן עובר לעשייתן. כלומר קודם^(א) כדלפנין צגמ' דעובר לישנא דאקדומי הוא ומכאן למד הר"ם צמז"ל (ה' סוכה פ"א ה' יב) שצריך לצרכן לישב בצוקה קודם שישב שאס ישב תחלה לא היו עובר לעשייתה. ולא נהירא דהא ודאי אילו רצה לאכול מעומד ולטייל בצוקה מעומד הרי ילא ידי חובתו וכיון שכן מה צין ישב ללא ישב אלא כל שלא אכל ונתעבד שם עובר לעשייתה הוא שאין לשון לישב צכאן אלא כעין לצור לישנא דקרא נקט דכתיב (ויקרא כג, מז) צסכות תשבו:

גרסינן בירושלמי (דזכרות פ' ה' ה' ה' א) חוץ מקדושין צבעילה וכתב הרמזין ז"ל (ד"ה והא) דהיינו טעמא לפי שאין ראוי לצרכן על המצוה אלא כשהיא מומונת לפניו לעשותה וצאותה שעה הרי הוא עס האשה צמטה ואין ראוי לצרכן משום לא יראה צך ערות דצב* (דברים כג, טו) ולא הצריכוה חכמים לצעול הוא צצגדו והיא צצגדה ולהתקנות. ומכל מקום שמעינן מיה דצקדושי כסף ושטר עובר לעשייתן

צריך לצרכן צרכה אירוסין וכן כתב הרב אלפסי ז"ל צצמזעה (ס' רג) והר"ם צמז"ל (פ"ג מהל' אישות הכ"ג) אצל צמזספות (ו' ד"ה צצצעה) פירשו דכי אמרינן דמצרכין עובר לעשייתה ה"מ כשעושה המצוה הוא שמצרכין אצל כשמצרכין אחר לא.

יהודה אמר שמואל^(א) כל המצות בולין מברך עליהן עובר לעשייתן אמר רב חסדא^(ב) חוץ מן * הטבילה בלבד מאי טעמא דאכתי גברא לא חזי תניא נמי הכי טבל ועלה בעלייתו הוא אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ומפרישי לה רבנן דבטבילת גר בלבד אמר אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין דהא קיימא לן נדה קוצה לה חלתה ומוחייבא לברוכי להפריש חלה* ותנן נמי (ברכות כא:) זב שראה קרי ונדה שפלטא שכבת זרע צריכין טבילה טעמא דראה קרי ופלטא שכבת זרע הא לא ראה קרי ולא פלטא שכבת זרע קורין ומתפללין ואין צריכין טבילה: ^(א) בורדקין את החמץ לאור הנר וכו' מפני שאור^(ב) הנר יפה לברדיקה תנו רבנן

ומיהו בירושלמי אמרינן צמסכת צרכות (פ"ט ה"ב) גצי צרכים היה יושב צצציה"ס או צצית המרמזין^(א) אס יכול הוא ללמא^(ב) ולצרכן צצחן כדי דצור ילא ואס לאו לא ילא נראה מזה שאין צרכה השבח אלא צצחן כדי דצור* של ראייה ושמיעה אלא י"ל שסדר הצרכות הללו שמצרכין צצחית צצית הכנסת צצכת השבח הן על מנהגו של עולם ואפילו לא שמע שכו מצרכין עליו וכן צכולן ומנהגן של ישראל תורה היא כך כתב הרמזין ז"ל צצלקוטיו (ד"ה והו' יודע) אצל הרמזין ז"ל פ"א מהלכות תפלה (ה' יד) כתב שכל צצכה מהן שלא נתחייב זה אינו מצרכין אותה וזה שנהגו העם לצרכן צרכות אלו כולן זו אחר זו צצית הכנסת צין נתחייב צין לא נתחייב טעות הוא צצידס.

ולענין צצכת נשואין נהגו שאין מצרכין אלא לאחר שכתבם לחופה לפי שאין צרכות הללו אלא צצרכות תפלה^(א) ושצח מדע שהרי מצרכין אותם כל שצעה וכן נראה מדברי בעל הלכות גדולות (ר"ס ה' כמזות) אצל הרמזין ז"ל כתב צצ"י מהלכות אישות (ה"א) שצריך לצרכן אותן קודם נשואין וכן דעת הרמזין ז"ל (שם) ולא מפני שהיא צכלל מה שאמרו כל המצות כולן מצרכין עליהן עובר לעשייתן שהרי אלו צרכות השבח הן אלא מפני שחופה ייחוד היא וצציה ראיה לציהא וכלה צלא צצכה אסורה לצעלה כנדה (מס' כלה פ"א ה"א):

חזין מן הטבילה. כתב רש"י ז"ל (ד"ה דאכתי) **כיון דאיכא טבילה דאכתי גצרה לא חזי כגון טבילה בעל קרי ומשמע שפלטא שצבת זרע וטבילה גר טקנו צכולס שצצין לאחר טבילה** וכן נראה שהרי צכולן מצרכין על מפני שהוא לאחר עשייתן. אצל דעת הרב אלפסי ז"ל והגאונים (מוצא במוס' ד"ה על הטבילה) שלא אמרו אלא צצאותה טבילה דגצרה לא חזי לצרכה אצל לא צצחיתו צצרכין מי שמתו (צרכות כג.) לא מתוקמא אלא צצצית גר צצצד דאכתי גצרה לא חזי דמל ולא טבל כאילו לא מל (שם מו:) ואינו יכול לומר אשר קדשנו צמזמתי וזונו:

אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין. דהא קי"ל נדה קוצה לה חלה ומצרכת צצכת חלה קודם טבילה ואע"פ שהיא חייבת טבילה והוא הדין לצצכת טבילה דידה: הא לא ראה קרי ולא פלטא שכבת זרע קורין ומתפללין ואין צריכין טבילה. אלמא דלדינא דממתי שאר חייבי טבילות חייבין^(א) צר מהני הילכך לדידן צצח דעטלוה לטבילה דבעל קרי אפילו הני נמי רשאין לצרכן ומשום הכי לא מתוקמא אלא צצצית גר צצצד וכן כתב הר"ם צמז"ל צצרכין י"א מהל' צרכות (ה"ו). וכי תימא אס כן צצאר כל הטבילות כולן חוץ מטבילת גר צצצד צצצד צצצד צצצד יס לומר שלא רצו להתקין להם שחי מטבעות וכיון שצצצית גר צריך לצרכן בעל [אף כשנעשית לפני הטבילה צריך לצרכן בעל^(א)] וכן צצצית ידים מפני שפעמים שפסולות לצצכה^(ב) אצל כשמצרכין לפני הטבילה קבועה בעל:

א *מיי" פ"א מהלכות צרכות הלכה ג ופ"א הלכה ג ופ"ד מהלכות תפילין הלכה ז סמג עין כג טוש"ע א"ח סימן כה סעיף ח וסימן קנח סעיף יא:
ב *מיי" פ"א מהלכות צרכות הלכה ז סמג עין כג טוש"ע י"ד סימן רסח סעיף ב:
ג [טוש"ע י"ד סימן שכה סעיף ח]:
ד מיי" פ"ב מהלכות חמץ ומוצה הלכה ג ד סמג עין לג טוש"ע א"ח סימן תלח סעיף א וסימן תלג סעיף א ב:
ה *מיי" פ"א מהלכות צרכות הלכה ג ופ"א מהלכות תפילין הלכה ז סמג עין כג טוש"ע א"ח סימן תלח סעיף א וסימן תלג סעיף א ב:

שלמי הגבורים
א *סמ"ג עין כו (קד), כתב דעל הטבילה אין מצרכין אלא לאחר ופירש ר"ח (ו' ע"ה) מהר"ם על הטבילה שמשני צצצית הגר אינו יכול לומר וזונו עד אחר המילה וטבילה תיקנו של טבילות אחרות יצרכו אחריהם וכן י"ל שמשני טבילות ידיים שאחר צית הכסא שאינו יכול לצרכן עד אחר טבילה חקנו צכל טבילות אחרות שלא יצרכו עד אחר טבילה ויס מפרשים שצצצב עובר לעשייתן מפני שאין מצות טבילה נעברה עד אחר הניגוז ומיי" פ"א מהלכות צרכות (ה"ו) כתב כדבינו: ב ובת"ב הרא"ש (פ"י) על כן ניהגין צצצכנו שאין צצצקין אלא צצג של שעה אצל לא צצג של חצ שמה יטוף על הכלים ולא צצג של שומן שמה יטוף על כלי החלב ולא צצג של שמן שמה יטוף על הגדיס וגם אינו יכול להצנינו לחורים ולסדקים:
לשון ריא"ז

[ה"ב אות אן ואף מי שלא צצק צלילה וצא לצדוק ציוס אינו צצדק אלא לצור הנג כצבואר צקוטסם הראיות:

אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא א טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוו עד שיטבול, לפיכך אחר שיטבול מברך על הטבילה מפני שהיה דחוי מעיקרו ולא היה ראוי לברך.

ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תו

פסחים פר' קמא. כל (הברכות) [המצוות] כולן מברך עליהן קודם לעשייתן. והכי אמר לי מורי דאפי' טובל וטובלת צריך לברך קודם טבילה ויכולין לברך אף על פי שלא טיהרו וראויין הן דהא חזינן דזבין ומצורעין ובעלי נידות דמותרין לקרות בתורה ולברך ולהתפלל ומחוייבין בכל מצות האמורות בתורה כטהורין גמורין דאין דברי תורה מקבלין טומאה. והא דאמרין בפסחים כל המצות כולן מברך עליהן כו' חוץ מן הטבילה. ומפרש התם טעמא מאי משום דאכתי גברא לא חזי והיאך מברך. המורה אמר דשאלו לרב האיי גאון על הלכה זו שהיו תמהין משום טומאה אמאי אין ראוי לברך על הטבילה קודם שיטבול. והשיב להם דמצות טבילה לבעלי קריים ולבעלי נידות בכלל כל המצות כולן מברכין עליהן עובר לעשייתן. וההיא דפסחים (מוכחא דמברכין קודם טבילה) בגר מיירי דאכתי קודם טבילה לא חזי למימר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה דעדיין כל זמן שלא נטהר אינו מצווה ואינו ישראל. וכן פס' הלכה בפר"ח. והרב ר' יעקב והרב ר' שמשון הודו כך דמותר לפרסם ולהורות הדבר כי חילול השם הוא שטובלות ומעכבות עד אחר קיום המצוות כי [מה] נשתנית ברכה זו מכל הברכות. וגם מה שנהגו העם [לברך] אחר נטילת ידיים טעות הוא בידם.

רא"ש מסכת ברכות פרק ז סימן לד

לד תניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה פירש"י משום דבעל קרי אסור לברך קודם טבילה וטבילת בעלי קריין שכיח לכך נהגו בכל הטבילות לברך אחר הטבילה ואף על גב דהשתא בעל קרי מותר בדברי תורה¹ (י*) לא נשתנה המנהג והיינו טעמא נמי דמברכין על נט"י אחר הנטילה משום דהבא מבית הכסא לא מצי מברך קודם נטילה הלכך נהגו כן בכל הנטילות כדי שלא יבא לברך באיסור היוצא מבית הכסא ועוד איכא טעמא לנט"י דאחר נטילה נמי מיקרי קצת עובר לעשייתן כל זמן שלא נגב ידיו דאמרי' בפ"ק דסוטה (דף ד ב) קב כל האוכל בלא ניגוב ידיים כאלו אוכל לחם טמא.

תשובות הגאונים - שערי תשובה סימן קע

וששאלתם נדה מברכת ברכת המזון ומתפללת או פטורה היא מחמת אונסה כחולה או דילמא מברכת ומתפללת בשאר לשונות או דילמא כיון דתפלה בכל לשון לא שנא. כך ראינו שהנדה מתפללת ומברכת בנדתה כמנהגה ואינה חוששת לדבר נהי דאסורה לביתה כלום נפטרת מן המצות הא אמר רבינא נדה קוצה לה חלתה כיון דחייבת להפריש אפשר להפריש בלא ברכה מה לי ברכת מצות ומה לי תפלה ועוד בעלי קרי ומשמש מטתו שכתוב בהם וטמאו עד הערב הכי נמי דלא מצלו ולא מברכין ברכת המזון וברכת פירות זבין ומצורעין הלא מתפללין וכי אוכלין הלא מברכין וכי אפשר לומר כן שאין מתפללים ולא מברכין אלא מתפללין ומברכין ואין בכך כלום וכן נדה כמותן.

ואי קשיא לכו הא דתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה אלמא קודם טבילה לא מברך ונילף מינה לנדה וכל הטמאים דלא מצלו ולא מברכין ברכת המזון לאו הכי הוא דלא קשיא התם כיון דאפשר לאלתר דטביל מברך אבל לענין תפלה וברכת המזון מי אפשר כל יומי דטומאה למיטבול לפיכך מברכת ומתפללת ומברכת להפרשת חלה.

¹ מעדני יום טוב מסכת ברכות פרק ז סימן לד אות י*

אלא חוץ מן הטבילה בלבד אתמר כלומר טבילת גר בלבד דאכתי לא חזי ולא מצי למימר וצונו. ואפי"ה תקנו בכל הטבילות על וכן על נטילת ידים שהי' כעין טבילה שלא רצו לחלוק בנוסח הברכות אי נמי דנ"י זמנין דלא חזו כגון מי שהיו ידיו מלוכלכות. וטבילה משום דלא מברכינן אלא בשעה שהמצוה מזומנת לפניו לעשותה וכשהאשה עומדת ליכנס במים ערומה היא ובעינן מחניך קדוש וליכא עד לאחר טבילה שעלתה ונתלבשה ולכסות עצמה ולברך לא הצריכה דאיכא ביעתות דמיא כמה דשהי משו"ה תקנו כולהו בעל.

ראב"ן נדה סימן שכח

ואחרי טבילה תברך על הטבילה כשהיא עומדת בתוך המים אם הם עמוקים שמכסין את לבה ואם הם עכורין, ואם צוללין עוכרין ברגליה ואי לא מציא למיעכרינהו תלבש חלוקה בעוד רגליה במים כדי שתהא ברכה סמוכה לטבילה. וקודם טבילה לא תברך, דאמר רב יהודה אמר שמואל [פסחים ז' ב] כל המצות מברך עליהן קודם לעשייתן, חוץ מן הטבילה דתנן טבל ועלה בעלייתו מברך על הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי דטמא הוא וערום הוא ותנן בתרומות [פ"א מ"ו] חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה ואלו הן האלם והשיכור [והערום] והסומא ובעל קרי, ומפרש בגמ' ירושלמי [שם ה"ד] דיש מהן משום ברכה כגון האלם והערום ובעל קרי שאינם יכולין לברך ולתרום ויש מהן שאין מכוונין את המובחר כגון הסומא והשיכור. ויש מפרשים דהא דתנן טבל ועלה בעלייתו וכו' דבטבילת גר מיירי, משום דתני עלה [פסחים צ"ב א] בית הלל אומר הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר, והיינו דקאמר משום דאכתי לא חזי למימר אשר קידשנו במצותיו דאכתי לא נתקדש במצות עד שיטבול, אבל כל שאר טמאים מברכי קודם טבילה דהא אמרי' [בכורות כ"ז א] דנידה שהיא טמאה קוצה לה חלה ואינה קוצה בלא ברכה והוא הדין לשאר טמאין. ולא נהירא דאם כן הוה לפרושי חוץ מטבילת גר, ומדסתם שמע מינה בטבילת כל הטמאין מיירי. ואף על גב דקיימא לן האידנא כר' יהודה בן בתירא [ברכות כ"ב] דטמא קורא בתורה ומתפלל ומברך כי אורחיה, הכא גבי טבילה כיון דלאלתר סמוך לטבילה תברך בטהרה שפיר טפי דתמתין אפילו לר' יהודה עד דתיטתר ותברך דהיכא דאיפשר למיעבד בטהרה עבדה והיכא דלא איפשר כגון בחלה עבדה בטומאה.

של"ה שער האותיות אות הקו"ף - קדושת הזווג

שפ. בברכת הטבילה יש מחלוקת (ראה בטור יו"ד סי' ר'), אם האשה תברך קודם הטבילה או לאחר שתעלה מהטבילה. וראיתי לחסיד מאנשי מעשה, שהנהיג את אשתו כך: לאחר שתטבול כל גופה פעם אחת, תעשה הברכה, ולאחר שתברך טבול פעם שנית, **ובזה תעשה קדושה יתירה**, ותהיה יוצאת גם כן לשני הדעות.

שיורי ברכה יורה דעה סימן ר

ב. רבות בנות נהגו לטבול ואח"כ לברך ולטבול שנית, כמ"ש הרב של"ה (שער האותיות אות ק, קדושת הזווג, או"ק סא)^ב. ואם אירע לה ספק בטבילה שנית, עמ"ש הרב חוות יאיר סימן קפ"א. ע"ש באורך.

לבנון נטע סי' ר"א סעי' ס"ב אות קל"ד

נחלקו המחבר ורמ"א אם לברך קודם טבילה או אח"כ כמו בטבילת גר כ' בשל"ה לטבול ואח"כ לברך ושוב לטבול שנית כיון דבטבילה שנית מוספת קדושה יש לברך על זה כמו על נענועי לולב שכתבו התוס' בסוכה דהוי שיורי מצוה.

^ב . לכאף מה תועלת בזה, הרי בראשונה כבר יצאה יד"ת. ועי' חק"ל יו"ד ח"ב סי' ל"א, דמכוונות שאם הדין כהרמ"א לזכך לזכך אחר הטבילה, טבילה ראשונה תהיה עיקר. ואם הדין כמין שזכך לזכך קודם, אז טבילה שניה עיקר, והראשונה כמתעסק בעלמא. ע"ש. וכחצ שס חי' גדול, שאפי' נסים שאינן בקיאות כלל להתנות כו', לב זי"ד מתנה על זה. ע"ש. ואף על פי שגנראה כחסרון זכוונה, כבר כתב מין זכ"י או"ח סי' תק"ל, זכיואל בזה ממש, שמכוון או לזה או לזה, משום פלוגתא, מהני. וחולק על הר"ס. ע"ש. ודוק. ולפי דבריו אין דברי השל"ה דלא כהרמ"ס שכתב בזה' מקוואות פ"א ה"ט, דהטובל ז' טבילות ה"ז מגונה. ודוק. [אצל לומר שדעת השל"ה שמכוונות לא לזאת אלא בז' הטבילות, לא ניתן ליאמר כלל, והוא כל תוסין].

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא

העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב לישיב בסוכה וכן כל כיוצא באלו.

הלכה ו

אבל אם שחט בלא ברכה אינו חוזר אחר שחיטה ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה, וכן אם כסה הדם בלא ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה.

הלכה ז

אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא א טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוה עד שיטבול, לפיכך אחר שיטבול מברך על הטבילה מפני שהיה דחוי מעיקרו ולא היה ראוי לברך.

ספר אור זרוע חלק א - הלכות קריאת שמע סימן כה

דכל היכא שלא ברך קודם המצוה מברך לאחר כן ויוצא ידי ברכה וראיה לדבר טבילת גר שמברך אחר טבילה משום גברא דלא חזי לא מצי לברך קודם לכן ה"ה לשכח דלא אפשר לי' לברך כבר עובר לעשייתה **שמברך לאחר כך**. ותו ראוי דאמר בירושלמי פ' הרואה שחיטה אימתי מברך עלי' ר' יוחנן אומר עובר לשחוט ר' יוסי בר נהוראי אומר משישחוט למה שלא תתנבל בשחיטתה הרי למדנו שאדם יוצא ידי חובת הברכה אחר עשיית המצוה מעתה היכא ששכח לברך עובר לעשייתה יברך אחר כך

שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן יט סעיף א

השוחט צריך שיברך קודם: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה; ואם שחט ולא בירך, כשרה. הגה: ואם שחט דבר לאחיליך דו ריעותא ולכיד דדיקה, ישחטנו כלל דרכה, וכשימלא כשר מזכר על השחיטה, וכללזל קיהא סמוך לשחיטה (נצ"ז הלכות כסוי).

ש"ך יורה דעה סימן יט

וכשימצא כשר מברך כו'. ובד"מ מביא בשם הג"ה אשר"י פ"ק דחולין דאפילו בכשרה אם שכח ולא ברך קודם השחיטה יברך אחר השחיטה עכ"ל וכן נמצא במקצת שחיטת האחרונים ובהג"ה אשר"י שם סיים דכל מצות שלא ברך עובר לעשייתן מברך אחר עשייתן כדפירש בברכות מא"ז עכ"ל ובפ"ק דברכות כתבו וז"ל היכא דלא בירך קמיה דמצוה מברך אחר המצוה ויוצא ידי חובתו אכן בסעודה דאסור לאדם שיהנה בלא ברכה כיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הואיל ואידחי אידחי א"ז עכ"ל אכן אין כן דעת הרמב"ם ר"פ י"א מהל' ברכות דין ו' שכתב אם שחט בלא ברכה אפילו הפריש תרומות ומעשרות או שטבל ולא ברך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ובספר ברכת אברהם סוף חלק א' וריש חלק י' האריך מאד לסתור דברי הרמב"ם במליצות והרצאות דברים ועיקר יסודו דאם איתא דאינו מברך אחר עשייתן א"כ היכא שרינן לגר (כדלקמן סי' רס"ח סס"ב) וכן שאר חייבי טבילות (כדלקמן סי' ר') ושאר מצות לברך לכתחלה אחר עשייתן ואי משום דלא היה אפשר לברך קודם הברכה לא הוה ליה לברך כלל עכ"ל וכל דבריו אינם נראין לפע"ד דהא ודאי קי"ל כל הברכות הם מדרבנן חוץ מברכת המזון וכדאיתא בברכות בכמה דוכתי ובפוסקים א"כ **הם אמרו לברך קודם המצוה ולא אחר המצוה כלל והם אמרו בגר ודכותיה דאכתי גברא לא חזי יברך אחר המצוה** והכי משמע בפ' ג' שאכלו (דף נ"א ע"א) דאמרי' התם אמר רבינא הלכך אפילו גמר מלאכול יחזור ויברך דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב"ו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא מעיקרא חזי והואיל ואידחי אידחי ע"כ אלמא דדוקא גבי טבילה ודכותיה משום דלא חזי מעיקרא אבל היכא דחזי מעיקרא ולא בירך לא יברך אח"כ.

לטהרות ולא לזעלה אצל קשה על זה דא"כ כשכתב צפרק א' (ה"ז) מדברי סופרים שכל דבר המונע אס' היה מקפיד עליו לא עלתה לה טבילה אע"פ שהוא על מיעוט גזירה משום רובו, שם היה לו לכתוב דהיינו לטהרות אצל לזעלה לא גזרו ועוד דמאי שנא ממפשלת בנה לאחוריה וטבילה שכתב (פ"ז ה"ז) ללא עלתה לה טבילה משום דחיישינן שמא היה טיט צרגלי המינוק ונדבק באלו ולא חילק בין טהרות לזעלה לפיכך נראה לפירוש ראשון עיקר (ח):

ר בברכת הטבילה כתב בה"ג
(ס"י מא) לאחר שתעלה מן

הטבילה תברך וכו'. צ"ק דפסחים (ו): אלא דמניא כל המלות כולן מנך עליהן עובר לעשייתן אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי ותניא כוותיה ופירש רש"י כיון דאיכא טבילה דאכתי גברא לא חזי כגון טבילת צל קרי א' ומשמשת שפלתה שכנת זרע

וטבילת גר חיקו ככולן שיערך לאחר טבילה וכן נראה שהרי ככולן מנך על ב' מפני שהוא לאחר עשייתן וכן כתב ג"כ צפרק שלשה שאלו (ברכות נא. ד"ה הסא). אצל הרי"ף (פסחים ד.) כתב בשם הגאונים דלא אמר רב חסדא אלא בטבילת גר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצוותיו וזונו עד שיטבול דמל ולא טבל כאילו לא מל ג' אצל שאר חייבי טבילות מנכרין ואחר כך טובלים דנדה שלא פלטה שכנת זרע וז' שלא ראה קרי קורין ומתפללים והר"ן (שם ד"ה חוץ) והמסופות (פסחים ז' ד"ה על) בשם הגאונים כתבו עוד דאפילו רואה קרי קיי"ל דטבילה לטבילה ידידה כדאיתא צפרק מי שמחו (כב.) וא"כ יכול הוא לנכך עד שלא יטבול והוא הדין לפולטת שכנת זרע וכ"כ הרמב"ם ז"ל צפרק י"א מהלכות ברכות (ה"ו) שכל חייבי טבילות ד' מנכרין עובר לעשייתן חוץ מן הגר. וכתב הר"ן דלפי דבריהם מה שאינם מנכרים בשאר חייבי טבילות (לנכך) [לטבול] בלמ"ד שהוא נוסח הצרכה שמנכרין עובר לעשייתן היינו מפני שלא ראו להתקין לה ד' מטענות וכיון שטבילת גר נכך לנכך דעל אף כשמנכרין לפני הטבילה קצתו צ"ע:

לידבק בה לא עלתה לה טבילה ואפילו אם בדקה מיד אחר טבילה ולא מצאה עליה שום דבר חוצץ שאני אומר בעלייתה מן המים נפל ממנה וצריכה טבילה אחרת:

סימן ר

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

באיוו שעה מברכת על הטבילה:

בברכת הטבילה כתב בעל הלכות גדולות לאחר שתעלה מן הטבילה תברך אשר קדשנו במצוותיו

[קונטרס אחרון] לאחר שתעלה מן הטבילה תברך וכו'. כתבתי בחיבורי פירוש לאחר שחמלה ותלגש חלוקה וכו' ועמה אוסוף לבאר דלריכה ג"כ להניח ידיה על חלוקה לכסות למטה מלגה כמו שעשה רבינו מס כשהיה רוחץ לכסות בגדו למטה מלבו של יאה הלז רואה את הערוה דמה שלונגשם את החלוקה ולא חגרה עליו אזור לא מעלה ולא מוריד וכאלו היה ערומה דאסורה לנכך כשהיא עומדת ללגה רואה את הערוה דלא התירו לה לקוח חלמה ערומה אלא כשהיא יושבת ופניה כוחות בקרקע כדמוקמין לה צסוף פרק מי שמחו (דף כ"ד.) וכמו שכתב רבינו לקמן סימן שכ"ח והוא הדין בכל שאר ברכות כמו שכתבתי באורח חיים סימן ר"ו (ד"ה ולא) דאשה דינה כאיש כשמנכרת מעומד אע"פ שלונגשם חלוקה אס' לא הפסיקה בלזור או כיסתה בחלוקה למטה מלגה אסור לה לנכך וכמו שהוא הדין לגבי איש כדמוכא צפרק קמא דשבת (דף י.) ומציאו רבינו באורח חיים צסימן ז"א:

והתוספות והרא"ש (פסחים פ"א ס"ו י.) הציאו דברי הגאונים וכתבו עליהם אף על פי כן אומר ר"י דאין לגעור דרכי משה

(ח) כתב [יג] בהגהות שערי דורא (שם ד"ה השיב) השיב מורי אשר כתבת על הנשים שלובשות בגדים אחר חפיפה סאן ודמיתן לנתנה תבשיל לבנה יש לחלק בבגדים למאי נחוש שאין רגילות להיות על הבגדים דבר לח לרבך משם בגוף האשה וכינים ופרעושים אין נדבקין בגוף והמים נכנסין בהם ולא חייצי כמו טבעות שהן רפויים שלא חייצי עכ"ל:

דרישה

פניה שלמטה טוחות בקרקע לאו מטעם שענינה ולבה יראו את ערותה דבאשה לא שייך האי טעמא כמו שכתב בארחת חיים והביאו הבית יוסף שם סימן ע"ד זה לשונו נראה שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות בחלוקין אף על פי שאינן מפסיקות למטה מן החזה לפי שערותן למטה מאור ואין לבן רואה את הערוה ולא בעי טוחות בקרקע אלא כשהן ערומות כדי שחתכסה ערותה עכ"ל ומוכח מדבריו דלא שייך באשה שענינה ולבה יראו את ערותה. ונראה [דהא] דהצריכו לכסות ערותה אינו אלא משום כבוד השכינה דלאו אורח ארעא שתזכיר השם וערותה מגולה, ומהאי טעמא נמי למדנו מזה באיש שאף אם ירצה לכסות לבו בבגד דתו לא יראה לבו ערותו מ"מ לא מהני לברך כשעומד ערום דהא מכל מקום ערותו מגולה ובעי שילבש חלוקה ויפסיק אז בידו בחלוקה על לבו ויברך והוא הדין בישיב בטליתו מכוסה בטליתו אמרו חז"ל (ברכות כד.) דחוצץ לבו בבגדו ומברך וכמו שכתב רבינו באורח חיים סימן ע"ד דוקא בכהאי גוונא ולא כשהוא עומד ערום. ואם רוחץ ויושב במים צלולים באיש אסור לברך מטעם דלבו רואה את הערוה אם לא שהם עכורים כדאיתא סוף פרק מי שמחו (כה.) וכתבו רבינו באורח חיים סימן ע"ד, ובאשה כהאי גוונא יושבת במים אפילו צלולין מותר דלא יאה ה' (בלא) מים כדלעיל אבל כשהיא עומדת במים שערותה מגולה אסורה לברך אם לא שהיו המים עכורים אף שליכא טעם באשה דלבה או ענינה יראו ערותה מכל מקום מפני כבוד שכינה אסור דמים צלולין כעומדת ערומה דמי וכמו שנתבאר: והשתא אתי שפיר מה שכתב רבינו כאן בברכת הטבילה דאשה

ר בסוף פרק מי שמחו (ברכות כד.) מימרא דרב הונא בהיתה טליתו חגורה לו על מתניו יכול לקרות קריאת שמע אף על פי שאסור להתפלל עד שיכסה לבו ותניא שם כוותיה וכתבהו הטור באורח חיים סוף סימן ע"ד והוא מוסכם מכל הפוסקים ופירש רש"י חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אף על פי שממתניו ולמעלה הוא ערום קורא קריאת שמע אבל לתפילה צריך קריאת לראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה אבל קריאת שמע אינו מדבר לפני המלך עכ"ל. ונראה דבתפילה דוקא דינא הכי אבל בשאר הבוכות אע"פ שמדבר עם השם באמרו ברוך אתה ה' וכו' מכל מקום אע"פ שאינו מכוסה על לבו יכול לברך. וראה ממה שכתב רבינו בהלכות חלה סימן שכ"ח זה לשונו איש אסור להפריש חלה ערום לפי שאי אפשר לו לברך אפילו פניו שלמטה טוחות בקרקע מפני שערותו בולטת אבל אשה שפניה טוחות בקרקע יכולה להפריש ערומה שערותה מכוסה עכ"ל והוא משנה בפרק [ב'] דחלה (מ"ג) וגמרא סוף פרק מי שמחו (כד.) וכ"כ הטור באורח חיים סימן ר"ו זה לשונו ולא יברך כשהוא ערום עד שיכסה ערותו במה דברים אמורים איש אבל באשה יושבת ופניה טוחות בקרקע ומברכת כי בזה מתכסה ערותה עכ"ל וכן כתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות ברכות דין ט' עיין שם. מבואר מזה דלענין ברכות אין קפידא בברכתו ערום רק שתהא ערותו מכוסה: ודע דקיי"ל כמאן דאמר לבו רואה את הערוה אסור לברך וכל שכן שאסור לראות בעיניו את ערותו בשעת ברכה כמבואר בפוסקים וכתבו רבינו באורח חיים סימן ע"ד עיין שם מ"מ הא דהצריכו חכמים באשה להיות

חדושי הגהות

[יג] בהגהות שערי דורא הציג מורי (אורח מישור) [נפסס מחוקן ע"פ דפ"ר]:

הגהות והערות

סאן בהגהות שערי דורא "ודמיתם למפשיל בנה וכו' נראה דיש לחלק דסתם תינוקות מטפחים בטיט ובעיסה ומדובקים בגוף האשה וחוצץ אבל הבגדים למאי נחוש וכו'":

ר א מוכאן עד "לאחר עשייתן" הוא העתק לשון הר"ן (ד. ד"ה חוץ), וברש"י עצמו הלשון שונה מעט: [ב פ"י] "וצונו על הטבילה" ולא "וצונו לטבול". עיין בגמ' פסחים (דף ז סוף ע"א) בלבער כו"ע לא פליגי דודאי להבא משמע, וברש"י שם ד"ה בלבער: [ג בן] נפסק בברכות דף מז ע"ב וביבמות דף מז ע"ב בשניו לשון, (ולשון הר"ן הוא על דרך שלשון הדואה (שבת קלז): מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל): [ד לשון הרמב"ם] "אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד שאינו יכול וכו'": [ה מוסגר] בדפ"ר (באותיות של הגהות דרישה), ואלו צ"ל דלא יאה אלא בלא מים, כלומר דלא גרע מבלא מים דג"כ מותרת כשיושבת או צ"ל דלו יאה בלא מים, כלומר דלו יאה בלא ההיתר דמים ג"כ שרי כנ"ל:

והוא דכחז צית יוסף צאורח חיים סימן ע"ד על שם ספר ארחות חיים דנשים יכולות לנכך ולהתפלל כשהן לצושות החלוק אף על פי שאינן מפסיקות למטה מן המזה וכו' ומשמע דמתיר אפילו מעומד שהרי המיר ג"כ להתפלל ותפילה מעומד היא וטעמו לפי שערותן למטה מאוד ואין לנן רואה את הערוה אפילו מעומד וז"ל דקצירא ליה

לפרש הא דזענין פניה טומות בקרקע אינו אלא כשהן ערומות כדי שמתכסה ערותן הן העגבות דקיי"ל דאית זהו

משום ערוה דכחז צית יוסף צאורח חיים ר"ו (ד"ה ולא) אכל כשהן לצושות דהעגבות מכוסות אין בהן כלל איסור משום לנן רואה את הערוה אפילו מעומד לפי שערותן למטה מאוד וכו': **אב"ד** קשה דא"כ מאי האי דקאמר בפרק מי שמתו (דף כ"ד.) לימא מסייע ליה לרז הווא דעגבות אין בהן משום ערוה מדמתן האשה יושבת וקווא לה חלמה אפילו ערומה וכו' ואף על פי שמגולות עגבותיה והיינו סייעתא הלא כיון דעגבות אין בהן משום ערוה אמאי הנריכוה דיושבת וקווא לה חלמה אפילו עומדת נמי הרי ערומה נמי אין לחוש כיון שהיא למטה מאוד אלמא דלהך סייעתא בעומדת אית זה משום לנן רואה את ערומה והכי נמי הוה למסקנא מדלא אשכחן דהדר ביה תלמודא מהך סברא: **ובי"ד** דתלמודא מוכח להדיא דאיכא איסורא

לאשה בעומדת משום לנן רואה את הערוה והכי משמע מכל דברי הפוסקים אין לנו לשמוע לדברי יחיד שכתב להקל כלי רמז רחיה ובשלחן ערוך (או"ח סי' ע"ד ס"ד) ג"כ לא פסק כמותו כסתם אלא כתב יש מי שאומר כך והוא לפי שמה שפסק אב"ד בסימן ר"ו (ס"א) הוא סותר לזה הפסק שלא כתב לחלק בין איש לאשה אלא ביושבת אכל בעומדת בין ערומה בין לצושת חלוק אם לא הפסיקה בצינאי למטה מלצה דאסורה ועל כן נריכה האשה לנכך בעודה צומדת בנשים כשהם עכו"ם או לנכוס חלוקה ולשום ידיה על החלוק למטה מלצה כי אז היא הפסקה בצינאי חלוקה בין לנן רואה: **וה"ה** הייתי צריך להאריך בדבר פשוט לפענ"ד אלא לפי שראיתי למהר"ר ולק כ"ץ (דרישה כאן) שנשמן להקל בלילה לצושת חלוק על מה שכתבו בארחות חיים דלעיל וצדקה טעם מלכו זהה דאסור לאשה לנכך ערומה אף על פי שאין לנן רואה הערוה דהיינו משום דמכל מקום לאו אורח ארעא שחזיר השם וערותה מגולה כנגד השכינה ועל זה האריך כמה דפי' ושרי ליה מאריה בהוראותיו אלו שלא במשפט אמת על סמך מציאה שמהלך בדברי יחיד דמשמעות התלמוד וכל הפוסקים דלא כוותיה כדפריש"ם ודו"ק: **בת"ב** הר"ר יונה בפרק מי שמתו (טו: ד"ה אכל צלולין) על שם רבני נרפח שאם האדם מחזק את גופו בורעותיו דיינין ליה כהפסקה מצד ומותר עכ"ל וצ"ח יוסף סמך עליו ופסק כך בשו"ע אורח חיים סימן ע"ד (ס"א) ולפענ"ד נראה דלכתחלה אין לסמוך על זה כיון דאין ליה סמך בתלמוד והכי משמע מלשוננו דלא אמר אלא שאם האדם עשה כך אין גוערין בו אלא לכתחלה יש להורות שלא יעשה כך ולכן יש למחות לנשים שצושות כך לכתחלה ומהר"ך כתב לפי פירושו דחזקו וזרעותיו לא מהני לעומד ערום א"כ יש לגעור בזה אם עשו ככה והנראה לפענ"ד כתבתי [עד כאן]:

פרישה

ר (א) (וכן פירש ר"י דאגב חבילת הגר. צית יוסף כתב דגם ר"י לא כתב אלא שלא לגעור בנשים המצרות אחר טבילה מהאי טעמא ע"ש. עד כאן המגיה):

דרישה

זה לשונו והראב"ד כתב שתברך לפני קודם שתפשוט בגדיה ואם לא בירכה קודם שפשטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים ואם הם צלולים עוכרתן ברגליה ומברכת וכו' אדוני אבי הרא"ש ז"ל כשפושטת מלבושיה כשעומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול עכ"ל. דוק בלשונם ותמצא כל אשר כתבתי שהרא"ש כתב כשעומדת בחלוקה תברך ולא הצריכה שתעשה הפסק בין לבה לערותה והיינו טעמא משום דאשה אינה צריכה לזה וכמו שכתבתי בשם ארחות חיים הנ"ל ומכל מקום הצריכה שתעמוד לבושה עדיין בחלוקה משום כבוד השכינה. וזהו עצמו טעם הראב"ד שהצריכה לברך קודם שתפשוט בגדיה וכתב פשטה בגדיה קודם שבירכה צריכה לעבור המים ולברך, טעמו כמו שכתבתי דמים צלולים חשוכין כאינם וערותה עדיין מגולה נגד שכינה וק"ל. ומזה למדנו מה שכתב רבינו לפני זה בשם בה"ג זה לשונו לאחר שתעלה מן הטבילה תברך לא שיהא מותר לה לברך כשהיא ערומה בעוד המים צלולים אלא וז"ל כשתעלה מן המים ותלביש חלוקה או תעבור המים ברגליה, ולא הוצרך לכתבו כאן דאין דין זה שייך בברכת טבילה לחוד כי אם בכל הברכות דרך כלל אמרו שאסור לברך ערום ולא בא בה"ג ללמדנו כאן אלא דין ברכה השייך בטבילה דאף על פי שכל הברכות מברך עובר לעשייתן ברכת הטבילה תיקנו לאחר טבילתה ומטעמא שכתב ר"י משום גר או משום כדי שתהא טהורה בשעת ברכה ז' וק"ל: **וכן** כתב בעל שערי דורא בהלכות נדה ריש דף ס"א (ס"ב) כל זה מבואר זה לשונו ואני מצוה לנשים לברך לאחר הטבילה ולברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה כשהיא עומדת עדיין במים אם הם עמוקין שמכסין לבה וגם הם עכו"ם ואם הם צלולין תעכרן ברגליה ואם אינה יכולה לעכרן ברגליה תלביש חלוקה בעוד רגליה במים כדי שתהא ברכה סמוכה לטבילה וקודם הטבילה לא תברך דאמרינן בפ"ק דפסחים דוקא כל הברכות עובר לעשייתן חוץ מטבילה ומסתמא איירי בכל חייבי טבילות ולא נאמר בטבילת גר דוקא מיירי ואפי' על גב דקיי"ל כרבי יהודה בן בתירא (ברכות כב.) דטמא קורא ומברך כי אורחיה גבי טבילה שאני כיון שלאחר טבילה מברך בטהרה שפיר טפי שתמחין מעט עד אחר הטבילה דהיכא דאפשר לעשות בטהרה עבדינן והיכא דלא אפשר לא אפשר כך פסקו ראב"ן (נדה ס"י שנה) ושאר גאונים עד כאן לשון שערי דורא: **ונראה** הא דכתב הראב"ד לאחר שתכנס עד צוארה במים ובעל

הגהות והערות

[1] ועיין עוד בתוספות ברכות דף נא ע"א ד"ה מעיקרא שמשע שיעקר דעתם כן, אולם לא כתבו בשם ר"י: **טעם** זה כתבו להלן בשם שערי דורא:

ב וּמ"ש והראב"ד כתב וכו'. טעמו דס"ל כמו שכתב הרי"ף לשם נשם הגאונים דלא אמר רב חסדא אלא נטבילת גר בלגד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וכו' עד שיטבול ומה שלא הביא רבינו דברי הרי"ף והגאונים שקדמו להראב"ד הוא לפי שדברי הראב"ד מפורש הלא תמנהג האשה צנצנה זו לפני הטבילה שזה

לא כתבו הרי"ף. והקשה בית יוסף דמחוספות נשם ר"י לא כתבו אלא דאין לגעור נשים שמצרכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילה גר לא חילקו משמע דמודה ר"י לכתחלה מורין לנכר קודם טבילה דכך הוא עיקר הדין אלא שאין לגעור וכו'. ונראה ליישב דעת רבינו היא דאי אימא דעיקר הדין לר"י לנכר קודם טבילה אמאי כתב דלא לגעור

נשים ועוד דלמה לו לר"י לומר דאין לגעור נשים וכו' היה לו לפסוק כמו שהוא עיקר הדין לדעתו אלא ודאי דלפי שהיה צומנו צעלי הוראה שהיו גוערים נשים שמצרכות אחר הטבילה על כן להשיג עליהם אמר דאין לגעור נשים דכיון דאיכא טבילה גר לא חילקו וכדין הן עושות כדעת זה"ג אלמא לר"י עיקר הדין כזה"ג דאם לא כן לא היה חולק כנגד הגעורין נשים להמנהג על פי עיקר הדין ועוד שמעין דס"ל לר"י כיון דכך היה מנהג הנשים משנים קדמויות על פי זה"ג אין לשנות אס כן דברי רבינו נכונים נמה שכתב וכן פירש ר"י כזה"ג:

פרישה

(ג) קודם שתפשוט. שאסור לנכר ערום: (א) בגדיה. שהרי הטמאים קורין ומתפללין ואפילו זו שראה קרי יכול לנכר דהא קי"ל דטבילה לטבילה צעל קרי והוא הדין לפולטת שכתב זרע וכו' כיון שמצרכין קודם טבילה אמאי לא מצרכין לטבול בלמ"ד שהוא נוסח נכונה שמצרכין עובר לעשייתו היינו מפני שלא ראו למקן שמי מטבילתו כיון שצדק לריכין לנכר דעל. חספות ור"ן. ועין דרישה: (ד) ואם הם צלולים עוברת. ונעשין כאלעא סמיכתא: (ה) כשעומדת בחלוקה תברך. וכן כתב הרמב"ם:

דרישה

ולכא למיחש אלא משום רבא רואה את הערוה וראה לדבר קצת כמה שדקדק וכתב שהיה רוחץ במים חמין שדרכן של חמין להיות בכלי אף שיש לומר משום הכי כתב חמין משום שהחמין מחלישין והוצרך לשנות מה שאין כן במים קרים מ"מ זכר לדבר מיהא איתא: ונראה לי מה שכתב הרא"ש הג"ל בשם רבינו תם שהיה מכסה בבגד מטה ללבו לא שהיה הכיסוי למטה מלבו דאם כן בגד למה לי והלא בחיבוק וזרעותיו סגי ונראה דלאו דוקא חיבוק וזרעותיו אלא כשמדבק ידי בכת למטה מלבו על גופו מייחשב הפסק שלא ידא בו משום לכו רואה את ערוהו לפי טעם שכתב בשם רבני צופת וכמו שכתבתי בשם בית יוסף דמחלק בין כיסוי ביד על לכו דלא הוי כיסוי ובין למטה מלבו דטעמו משום הפסק, אלא הכי קאמר שהיה מכסה לכו בבגד למטה במים שר"ל שרבינו תם היה יושב מכוסה במים עד למעלה מלבו והיה מכניס הבגד תוך המים והיה מכסה את לכו למטה במים. תדע שהרי מהרא"י בתורתא דהרש"ם סימן י' הביא דין דרבינו תם הג"ל וכתב זה לשונו רבינו תם כשהיה רוחץ בחמין והיה שותה היה מתכסה בבגד כנגד לכו שלא יתא לכו רואה את הערוה עכ"ל שמע מינה שפירש דברי הרא"ש בשם רבינו תם שהיה מכסה נגד לכו לא למטה מלבו וכן דייק הלשון דהרא"ש הג"ל שכתב שהיה מכסה מטה ללבו והיה לו לכתוב למטה מלבו ודו"ק. והשתא אתי שפיר שהראב"ד ובעל שערי דורא כולן כתבו שצריך להעכיר המים ולא כתבו שיחבק וזרעותיו על גופו אלא מחזורתא דכהאי גוונא דטובל בנהר ובמקוה לא מהני: ומעשה באתי לזון על מנהג נשים שלנו שמצרכות על הטבילה בעודה עומדת ערומה בתוך המים ולא מעצרות המים דלאו שפיר עבדי אף שהן מתבקות וזרעותן על גופן וכמו שכתבתי, פשיטא לפי מה שכתב מה"ר מרדכי יפה בשלחן ערוך שלו (לבוש התכלית סי' ע"א) הטעם שצריך להיות עכורין כדי שלא יתא לכו רואה ערוהו היה מהני חיבוק וזרעותן וכמו שכתבתי אבל זה אינו דבאשה ליכא לבה רואה את ערוהו וכמו שכתבתי בשם ארוחת חיים הג"ל דהואיל וצדקת עומדת מאד למטה אין לכו וצניניהו רואה את ערוהו אי משום האי חששא לא הוי צריכין לא עכירות מים ולא חיבוק וזרעותן ולא לבישת חלוקים אלא ה"ט דהצרכי לבישת חלוק או עכירת מים משום כבוד השכינה וכמו שכתבתי. וגם על בית יוסף יש תיזוהא קצת דאחא דמצריך הראב"ד עכירת מים הביא הגמרא דפרק מי שמתו הג"ל דפרין והא לכו רואה את הערוה ומשני כשעכר למים ומשמע קצת מדברי בית יוסף דהיינו נמי טעמא דהראב"ד וזה ליתא כמו שכתבתי מהיו יש ליישב דברי בית יוסף שלא הביא הגמרא אלא ללמדנו דהראב"ד דכתב דמהני עכירות מים למד זה מגמרא דמי שמתו וק"ל מהיו קשה דאם כן לא הוה ליה לסתום דבריו אלא לפרש. גם בטור אורח חיים שהביא דברי רבי יונה בשם רבני צרפת הג"ל קיצר בפירושו על דרך שכתבתי, גם בשלחן ערוך שם (פ"ג) וגם רמ"א בהגהה הג"ל כולם קיצרו ונתנו מכושול וטעות להמעיינים בקיצור דבריהם אם כוונתו למה שכתבתי. גם ראה למה שכתבתי שכמה פעמים נזכר בגמרא ובפוסקים שלא יברך ערום ולא כתבו הטעם משום שכלו רואה את הערוה, קשה הא איכא תקנה בכיסוי את לכו או בחיבוק וזרעותיו כמו שכתבתי, והנראה לענ"ד מוכרח כתבתי ודו"ק:

הגהות והערות

חן א"י זה ממש לשון ר' אלעזר אלא "במים עכורים שנו":

ומ"ש הראב"ד (פוף שעה"ט) והרא"ש שתפשוט חלוקה. פשוט שהוא משום דכשהיא ערומה אסורה לנכר: ומ"ש הראב"ד ואם לא בירכה קודם שפשוטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים ואם הם צלולים עוברת ברגליה ומברכת. נסו"פ מי שמתו (נרות כג) מן ירד לטבול אס יכול לעלות ולהתכנסות ולקרות עד שלא מנן החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה נמים ויקרא ופרין נגמרא (כה) והלא לכו רואה את הערוה ומשני נמים עכורים שנו דדמו כאלעא סמיכתא וקמני מו המס שאס הוי כלולים מעכין צרגלו כדי שלא יתא לכו רואה את הערוה:

הטבילות לברך אחריהן. והראב"ד כתב שתברך לפניו (ג) קודם שתפשוט (א) בגדיה ואם לא ברכה קודם שפשוטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים (ד) ואם הם צלולים עוברת ברגליה ומברכת. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל כשפושטת מלבושיה (ה) שעומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול:

גופה מכוסה כגון התם שקאי אמי שישן ומכסה בטליתו על לכו על זה כתב רבינו יונה דאם חובק בזרעותיו על גופו סגי בהכי אבל בעומד ערום דצריך להיות גם ערוהו מכוסה משום כבוד השכינה בין איש בין אשה כמו שכתבתי מאי מהני חיבוק וזרעותיו על גופו להפסיק בין לב לערוה והלא הערוה עדיין מגולה ועומדת וק"ל: ואף על פי שרבינו יונה כתב זה אהא דאיתמר שם בגמרא ירד לטבול ולא יכול לעלות ולהתכנסות במים קודם שתנן החמה יתכסה במים ויקרא ופרין בגמרא (כה) והא לכו רואה את הערוה ומשני רבי אלעזר משם רבו במים עכורים שנו דדמו כאלעא סמיכתא ועל זה כתב רבינו יונה שם דף י"ט ע"א דאם המים צלולים יעשה הפסקה מבגד ואמר רבינו צרפת שאם חובק בזרעותיו על גופו מהני כמו הפסק בגד ומותר עכ"ל הרי משמע מהענין דקאי ארוחץ בנהר וטובל שם אפילו הכי מהני חיבוק וזרעותיו על גופו, נראה לענ"ד דעל כרחק אי אפשר לומר כן דאם כן קשה למאי סלקא דעתיה דמקשן דקשה שם והלא לכו רואה את הערוה וכו' לא עלתה על דעתו הדין שיכול לעשות חיבוק בזרעותיו ואם הגמרא לא ס"ל האי דינא לרבני צרפת מנא להו וגם רבי אלעזר בשם רבו דחק נפשו לאוקים המשנה בעוכרין ברגלו חן משמע דזולת זה לית שום תקנתא והלא יש תקנה בחיבוק וזרעותיו על גופו אלא מחזורתא דגם רבני צרפת לא אמרו דין זה אלא ליישן בטליתו או רוחץ נפשו בכלי וכהאי גוונא באופן שכל גופו מכוסה וליכא אלא משום שעדיין לכו רואה את הערוה אבל בכהאי גוונא דרוחץ נפשו בנהר ודאי דלא מהני חיבוק וזרעותיו אגופו מטעם שכתבתי דעדיין הערוה מגולה ועומדת לפני השכינה ורבינו יונה לא הביאו שם לענין הדין ההוא דירד לטבול בנהר אלא ללמדנו שחיבוק וזרעותיו מייחשב הפסק ונפק"מ דאם רוחץ נפשו בכלי או ישן בטליתו על דרך שכתבתי ודו"ק וזה נראה לענ"ד ברור: וענ"ד דרך זה צריך לפרש דברי בית יוסף שהביא דברי רבינו יונה ורבני צרפת הג"ל שם סימן ע"ד אדין מי שרוחץ נפשו במים וכו' דלא כתבו אלא ללמדנו אם רוחץ נפשו בכלי וכן על דרך זה יתפרשו גם כן דברי רמ"א ז"ל שם בשלחן ערוך בהגהה סעיף ב' שכתב ואם אין לכו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולין שרי עד כאן לשונו ור"ל שכמו שכתב הרשב"א שם אהא בגמרא הג"ל והלא לכו רואה את הערוה ולא פריך נמי והלא ענינו רואין את הערוה דהיינו טעמא משום דענינו חוץ למים ברשות אחרת מה שאין כן לכו שהוא רואה עם הערוה במים ברשות אחת עיי"ש והביאו רבינו יונה שם וגם בית יוסף ועל דרך זה כתב רמ"א דהוא הדין אם אירע שלכו אינו בתוך המים עם הערוה דמותו אפילו במים צלולים צריכין נמי לפרש ולומר דלא כתב כן אלא היכא שרוחץ נפשו בכלי היכא דליכא ערוהו מגולה משום כבוד השכינה וק"ל: ואין להקשות אהא דפרין בפרק מי שמתו הג"ל והא לכו רואה את הערוה הוה ליה להקשות נמי והא ערוהו מגולה ועומדת וליכא כבוד שכינה ד"ל חזא מניניהו נקט ועדיפא מיניה קפריך. ואין להקשות ממה שכתב הרא"ש שם (ס"ה) שרבינו תם היה נוהג כשהיה רוחץ בחמין צלולין והיה רוצה לשתות מכסה בבגד מטה ללכו כדי שלא יתא לכו רואה את הערוה עכ"ל מאי מהני זה הלא ערוהו עדיין היתה מגולה ד"ל דשאני התם דהיה רוחץ בכלי שאין ערוהו מיקריא מגולה שהרי הכלי כיסה כל בשרו סביב

תנו רבנן: היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה – חוצץ בטליתו על צוארו וקורא קריאת שמע. ויש אומרים: על לבו. ותנא קמא – הרי לבו רואה את הערוה! קסבר: לבו רואה את הערוה מותר.

רא"ש מסכת ברכות פרק ג סימן לו

לו [דף כד ע"ב] ת"ר היה ישן בטליתו ואין יכול להוציא ראשו מפני הצנה חוצץ בטליתו על צוארו וקורא ק"ש. וי"א על לבו. ות"ק הרי לבו רואה את הערוה קסבר לבו רואה את הערוה מותר. קיא והלכתא לבו רואה את הערוה אסור. וכן פסק רבינו חננאל מדפריך סתמא דגמרא והרי לבו רואה את הערוה וה"ר שמעיה ז"ל כל בשם רש"י ז"ל שמצא בתשובת הבבלי לבו רואה את הערוה מותר מדסבר ת"ק די"א דלבו רואה את הערוה מותר והוי כרבים לגבי יחיד. ומיהו נראה מדלא פליגי אמוראי לקמן אלא בעקבו רואה את הערוה משמע דבלבו מודו אביי ורבא דאסור. ואף על גב דשמואל אית ליה בפ"ק דסוכה (דף י ב) היה ישן בכילה מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש ולבו רואה את הערוה מותר. לא קיימא לן הכי אלא כאביי ורבא דאינון בתראי דמשמע דמודו בלבו דאסור. וכן היה נוהג ר"ת ז"ל כשהיה רוחץ בחמין צלולין והיה רוצה לשתות היה מתכסה בבגד ממטה ללבו כדי שלא יראה לבו רואה את הערוה:

ערוך השולחן אורח חיים סימן עד

סעיף ה

ובענין לבו רואה את הערוה יש פלוגתא בגמרא [כ"ד:] ופסקו רוב הפוסקים דאסור וביאור הדברים כגון שהוא מלובש ואין ערותו מגולה ואין כאן משום לא יראה בך ערות דבר אלא שבין הלב להערוה ליכא חציצה ומקרי שהלב רואה את הערוה ואסור ג"כ והטעם שבין שהקפידה תורה שבמחנה שכינה לא יתראה ערוה והלב הוא עיקר מחנה שכינה של האדם בשעה שמתפלל וקורא ק"ש דמחשבת הקדושה היא בלב ולכן צריך להיות הפסק בינה ובין הערוה וזהו מדרבנן ובדיעבד יצא י"ח שהרי באמת אין כאן גילוי ערוה כלל ונ"ל דלענין ת"ת אין קפידא בלבו רואה את הערוה ולא מצינו בגמרא ובפוסקים דין זה רק לק"ש ותפלה ונראה דגם לכל הברכות יש קפידא זו כיון שמזכיר שם שמים מפורש הוי בק"ש ותפלה וראיתי מי שכתב דבק"ש חוזר וקורא כשלבד ראה את הערוה [סידור דה"ח] ולענ"ד אינו כן דלא מצינו חזרה רק בצוה וערוה גלויה וכן משמע מראשונים שלא הזכירו זה [ועפ"מ ג' סי' ע"א סק"ה שתלה בפלוגתא דאי עביד לא מהני ולא ידעתי מה ענין זה לז"ז]:

סעיף ו

נמצינו למידים שמי ששוכב ערום אף אם יתכסה בטלית על כל גופו ועל ראשו אסור מטעם ראיית ערוה כלומר שאין הפסק בין עיניו להערוה ואפילו יתכסה עד צוארו דאז יש הפסק בין עיניו לערוה מ"מ אסור משום לבו רואה את הערוה וצריך לחצוץ בין לבו לערוה וזהו שכתב רבינו הב"י בסעיף א' היה ישן ערום בטליתו צריך לחוץ בטלית על לבו ואז יקרא משום דלבו רואה את הערוה אסור עכ"ל וממילא דכן הדין כששוכב בחלוקו וגופו מכוסה דצריך הפסק בין לבו לערוה [והב"י נקיט לשון ערום משום דבגמרא שם מיררי בכה"ג עי' בטור ודו"ר]:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

עין משפט
גר מצוה

מסורת הש"ס
עם הוספות

[לעיל ט:], (ב) לעיל
 ט: לקמן טו,
 לעיל כד: (ד) יומא
 [משינא נד.
 [ה] [שבת קג.
 [ש, ו] [גמר לח.],
 מוספתא פרק ז
 ה, (ח) [עירובין דף
], (ט) [ע"י פיש"י
 יל טז ד"ה צרה],
 עיין ע"ז עג, (כ) ע"י
 ניסים אהן וברבינו
 ה עמ' מא ד"ה ורש"י
 ד"ל

הנהגות הב"ח

(א) גמ' היכי קאמר
דשב"ג אחר המטה:
(ב) רש"י ד"ה כל שהוא
יד"ה צרוק ז"ל אחר ד"ה
צבסוי:

הנהגות הנר"א

[א] בתוס' סד"ה גרף
גמחק צ' נקודות הספסק
(דד"ה גרף וד"ה בלנד
הוא דבור אחד וכ"ה
בדפו"י וכ"מ במרדכי פ'
ולא במהרש"א):

גליון הש"ס

דש"י ד"ה אבל כו'.
דבר במלון. ע"י ע"ז 97

וְהָיָה לְבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם. פִּירַשׁ רַמְבַּ"ם מִדְרַשְׁתּוֹ גִּמְרָא הֵם בְּשִׁשִּׁיטוֹת מִשְׁמַע דְּלִבּוֹ רוּחָא אֶת הָעוֹלָם אֲסוּר אֲלֵא דְרִבִּיטוֹ שְׁמַעִיהּ תַּלְמוּדִי שֶׁל רַמְבַּ"ם פֶּסֶק חֲמ"ק דְּלִבּוֹ רוּחָא אֶת הָעוֹלָם מוֹמֵר וְיֵמִיחַ בְּסִמּוּן מִשְׁמַע דְּלִסּוּר דְּלֵא אֲסוּרִי אֲלֵא עֲבָקִיו רוּחָא אֶת הָעוֹלָם אֲלֵא בְּלִבּוֹ פִּלְחֵי

והבא בטובה על מנת להטפח איכא
 בנייהו: ירד לטבול אם יכול לעלות בו:
 לימא תנא^א סתמא כר' אליעזר דאמר^ב עיר הנק
 החמה אפי' תימא ר' יהושע ודלמא כותיקין
 דא"י ויתנו ותיקין היו גזמין אותה עם הנק
 החמה: ואם לאו ותיבסה במים ויקרא: והרי
 לבו רואה את העררה וא"ר אלעזר ואי תימא
 ר' חרד בר אבא בר אחא משום רבינא^ג במים
 עורין עורין דמרו כמארעא מסיכתא שלא ידא
 כרו שנייהו ר' חייא ללולוי משר רבינא ור
 אפשר דלא מהני מיס: ספר

צִוְּאוֹ וקִוְּאָה וְיָאֵר עֹקֶבְךָ בְּרִגְלוֹ וְתִקְּךָ וְהִרִי לְבוֹ רֹאשָׁה אֶת הָעֵרֹדָה ^א קִסְבֵּר לְבוֹ יֹאִיָּה אֶת הָעֵרֹדָה מוֹתֵר וְהִרִי עֵקֶבְךָ רֹאשָׁה אֶת הָעֵרֹדָה קִסְבֵּר עֵקֶבְךָ רֹאשָׁה אֶת הָעֵרֹדָה מוֹתֵר אֶתְמֹר ^ב עֵקֶבְךָ רֹאשָׁה אֶת הָעֵרֹדָה מוֹתֵר נֹגַע אֲבִי אִמֶּר אֲסוּר וּרְבָא אִמֶּר מוֹתֵר רַב וְבִיד מוֹתֵי לָהּ לֹהֵא שְׁמֻעָתָא הֵכִי רַב חִינְנָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא מוֹתֵי לָהּ הֵכִי נֹגַע דְּבִיר הִכַּל אֲסוּר רֹאשָׁה אֲבִי אִמֶּר אֲסוּר רְבָא אִמֶּר מוֹתֵר ^ג לֹא נִתְּנָה תוֹרָה לְמִלְאכֵי הַשֵּׁרֶת ^ד וְהִלְכְתָּא נֹגַע אֲסוּר רֹאשָׁה מוֹתֵר, אִמֶּר רַב ^ה צִוְּאָה בְּעִשְׂשִׁית מוֹתֵר לְקֵרוֹת ק"ש כְּנֻגָּה ^ו עֵרוֹה בְּעִשְׂשִׁית אֲסוּר לְקֵרוֹת ק"ש כְּנֻגָּה ^ז צִוְּאָה בְּעִשְׂשִׁית מוֹתֵר לְקֵרוֹת ק"ש כְּנֻגָּה דְּצִוְּאָה ^ח בְּכִסּוֹי תִּלְיָי מִלְחָה וְהָא מִיכֻסָּי עֵרוֹה בְּעִשְׂשִׁית אֲסוּר לְקֵרוֹת ק"ש כְּנֻגָּה ^ט וְלֹא יִרְאֶה כִּךְ עֵרוֹה דְּבִיר אִמֶּר רַחֲמִנָא וְהָא קְמִיתִיחָא, אִמֶּר אֲבִי ^י צִוְּאָה כָּל שְׁהוּא מְכַמְלָה בְּרוּק אִמֶּר

הוסעתה של י"ד אוצר החכמה

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף טז עמוד ב

אבל צלולין לא מפרש בגמרא שיעכירם ברגליו משום דלבו רואה את הערוה ומאי דלא אמר משום דעיניו רואות מפני שכיון שהגוף עומד בתוך המים המים עצמם הם חציצה בין עיניו והערוה ואף על פי שהם צלולים אבל הלב כשעומד בתוך המים עם הערוה אסור ולפיכך יש ליזהר בשעה שעומד בתוך המים והמים צלולים שאם ירצה לקרות "ק"ש או ד"ת שיעשה הפסקה מבגד בין הלב והערוה ואומרים רבני צרפת ז"ל שאם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינינן ליה כהפסקה מבגד ומותר:

חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף כה עמוד ב

והלא לבו רואה את הערוה, כלומר שהוא עם הערוה בתוך המים אבל לעיניו רואות את הערוה ליכא למיחש דכיון שענינו חוץ למים ומסתכל בחוץ אינו רואה הערוה ואוקימנא בעכורין. הראב"ד ז"ל.

ראבי"ה חלק א - מסכת ברכות סימן פב

תנו רבנן מים צלולים יושב בהם עד צוארו וקורא ויש אומרים עוכרן ברגלו וקורא. והלכתא כיש אומרים דכל שלב רואה את הערוה אסור, וכן פסקו הגאונים. אך בתשובת הבבלים, פסקו להיתר, ואין נראה. וכן [יושב] בגיגית ורוחץ אם יש בגד סביב הגיגית אינו יכול להוציא ראשו [ויהא חוצץ] סביב צווארו ולברך, כדפסקין לעיל גבי היה ישן בטליתו וכו', והכי נמי בתוספתא דסוכה הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא ק"ש, ואפילו לברך לו אחר לא, דאי אפשר בלא הרהור ואר"י בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא, הילכך אין לו תקנה אם לא שי(ר)חוץ על לבו. ושמעין מהכא דאיש ואשה הטובלים יכולים לעכור המים ברגליהם ולברך על הטבילה, ובלבד שיתכסה גופם בהם, ותכסה שיערה בבגד. ותברך עובר לעשייתו, דהא נדה קוצה לה חלה ומברכה. וההיא דפרק קמא דפסחים [ד]גרסינן חוץ מן הטבילה מיירי בטבילה דגרים, דלא חזי(א) מעיקרו לברוכי. ויש שפירשו התם שלא חזי לברך מעיקרא כל זמן הטבילה מפני שהוא ערום, וליתא דהא אפשר לעוכרן כדפרישית:

וה"ש רבינו ורש"י פסק דאף באשתו אסור וכו'. טעות סופר הוא ונריך להגיה במקומו ר"י (מס' כד. ד"ה והמילה) וכן מלאמי בספר מוגה א' ומתוך דברי הצריחות שכתבתי יתבאר לך שמה שכתב רבינו לא יחזור זה פניו לכלן ויקרא אלא אם כן היה טלית מפסיק ביניהם לאו למימרא דתנאי דתנאי צעין חזרת פנים והפסקת טלית אלא בהפסקת טלית סגי ואפילו אם לא יחזור פניו וכתב הרמב"ם (סס) שאין צריך הפסק טלית אלא מממנו ולמטה וכן דין דממנו ולמטה אע"פ שנוגע בשר זה צנצר זה לא אמו לידי הרהור ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם ז"ל מסכימים לפסוק הלכה כרז יוסף הכי נקטין:

ד ועד כמה חשובים קטנים בתינוק עד שיהיו לו י"ב שנים וכו'. שם אמר מר אם היו צניו וצני יתנו קטנים מותר ועד כמה א"ר מסדא תינוקת בת ג' שנים ויום אחד ומינוק בן משע שנים ויום אחד איכא דאמרי תינוקת בת י"א שנה ויום אחד תינוק בן י"ב שנה ויום אחד אידי ואידי דאיכא שדים נכחו ושערך נמח והר"ף והר"ש (סס) כתבו סמס כלשנא צמרא וכן פסק הרמב"ם צפ"ג מהלכות ק"ש (ה"ט) וכתב עוד הרמב"ם דדוקא ל"ב ול"א צעין שדים נכחו ושערך נמח אכל כשהגיע תינוק ל"ג ומינוקת ל"ב אע"פ שלא הציאו אלו הסימנים כבר ילאו מתורת קטנים ואין קורא עמהם בלא הפסקה והפסימו לדבריו ה"ר יונה (טו. ד"ה ואידי) והר"ש וכתבו עוד מהו אם הציאו סימנים אלו קודם י"א למינוקת וי"ב למינוק לא חיישין להו ומותר וכתב בהגהת אשיר"י (סי' לה) צנצר אור זרוע (מ"א סי' קג) דהא דשרינן צניו הקטנים אפילו כשנוגעין ערוהן זה בזה שרי ודבר מימה הוא להחיר כולי האי וקצת יש לדקדק לאסור ממה שכתב

ביניהם: ב ואם היה ישן עם אשתו פסק רב אלפס קורא בחזרת פנים אפילו בלא הפסקת טלית (ג) משום דחשיבא כגופו. (ד) ורש"י (ס"א) ור"י פסק דאף באשתו אסור בלא הפסקת טלית: ג ואם היה ישן עם בנו ובני ביתו (ה) בעודם קטנים מותר בחזרת פנים בלא הפסקת טלית ואם הם גדולים צריך להפסיק בטלית: ד ועד כמה חשובים קטנים בתינוק עד שיהיו לו י"ב שנים ובתינוקת עד שיהיו לה י"א מותר אפילו הביאו שתי שערות. ובשנת י"ג לתינוק ובשנת י"ב לתינוקת אם הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה ואם לא הביאו שתי שערות מותר. ומשנת י"ג ואילך לתינוק וי"ב ואילך לתינוקת אפילו לא הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה:

סימן עד

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] דין לבו או שאר איבריו רואין או נוגעין בערותו או בערות חבריו: [ב] אם מותר להתכסות במים ולקרות: [ג] אף על פי שלבו מגולה קורא קריאת שמע:

א היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו

למינוק וכו' אכל כשהגיע המינוק ל"ג מלאים ויום אחד א"כ הוא מותר י"ד וכן מינוקת כשהגיעה ל"ב ויום אחד היא מותר י"ג אפילו לא הציאו סימנים כבר ילאו מתורת קטנות ונריך להפסיק בטלית וכשהמינוק עדיין מותר שנה י"ב ומינוקת מותר שנה י"א אפילו הציאו שתי שערות לא חיישין להו דשומא יניהו ולא הווי סימנים וכ"כ הר"ש: עד א היה ישן במליתו וכו'. צרימא צפרק מי שמתו (דף כ"ד):

ה"ר יונה צפרק מי שמתו גבי גוי ערוס אסור לקרות ק"ש כנגדו (א):

עד פרטי רמזי דינים המחזשים המבוארים בזה הסימן

[ג] אם אדם מחבק גופו בזרועותיו אי דיינינן ליה כהפסקה מבגד: [ד] הגשים יכולות לברך ולהתפלל אע"פ שאינן חגורות ובלבד שלא תהיינה ערומות:

[ה] צריך ליהדר ששום אבר לא יגע בערוה בשעת ק"ש ותפלה:

א—ב היה ישן במליתו ואינו יכול להוציא ראשו וכו'. פלוגמא דמנא קמא ויש אומרים צנצר פרק מי שמתו (כד:) וכתבו המוספות דרבי משה

עג (א) והמדקדק שם בפירוש ר' יונה דף (י"ט ע"א) (יז. ד"ה הא כתיב) ימצא שמשמע יותר להיתר מלאיסור:

פרישה

(ג) משום דחשיבא כגופו. פירוש משום שרגל וגם זה לא יצא לידי הרהור רש"י: (ד) ורש"י פסק דאף וכו'. נראה דטעות סופר הוא ונריך להגיה רש"י צנצר מוגה צ"י וכן אני מלאמי צנצר צנצית יד: (ה) בעודם קטנים מותר. כתב בהגהת אשיר"י דרישה

להספיד כל הו' וההספד מפסיקים לקריאת שמע ולתפילה זה נראה לי בישוב דברי הרמב"ם ומבואר מכל זה דרבינו והרמב"ם מחולקים חילוק גדול בפירוש שמענתא דירושלמי גם לדינא ולפי זה צריך לומר דמה שכתב רבינו ביורה דעה סימן הנ"ל דבריו הנזכרים כאן וכתב אחר כך לשון הרמב"ם וכו' כאילו אין פלוגמא ביניהן זה אינו כמו שכתבתי וצריך לומר דהכי פירושו מה שכתב לשון הרמב"ם כאילו אמר ע"כ לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל וזה לשון הרמב"ם ולשונו משמע דלא כוונתה ומיהו כל כמה דלא מבואר בהדיא בדבריו כוונתו זו לא שייך למיכתב והרמב"ם כתב לשון פלוגמא וכן דרך רבינו בהרבה מקומות שכל היכא שאין הדין או הדבר מבואר בלשון אחד מהמפרשים או מהפוסקים ואין הכרח אם לנו אם לנגדנו מביא הדיעה בהעתקת לשונו ודוק היטב שכל זה נראה לפי עניות דעתי ברור:

הגהות והערות

עג [א] עיין ברכי יוסף אות ב שהביא ראיה דגם רש"י אסור אף באשתו:

בית יוסף אורח חיים עד הלכות קריאת שמע וברכותיה בית חדש שיא

(כה: ד"ה והרי) והרא"ש (סי' לו) שה"ר שמעיה כתב בשם רש"י דהלכה כחננאל קמא ומיהו בסמך משמע דאסור וכן פסקו הר"ף (טו.) והרמב"ם (ק"ט פ"ג ה"י) דאסור וכן כתב הרשב"א (כה: ד"ה היה יאן) בשם הראב"ד ואע"פ שחמ"פ עליו בסוף דבריו כתב כבר הורה זקן וראוי לחוש לדבריו עכ"ל וכיון שהר"ף והרמב"ם ור"מ והתוספות והראב"ד והרא"ש מסכימים לאסור כיש אומרים פשיטא דהכי נקטינן וכתב הרא"ש (שם סוף סי') וכן היה נוהג ר"מ כשהיה רוחן נחמין ללולין והיה רוצה לשמות מפסקה צנגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה וכתב בתרומת הדשן סימן י' בשם אור זרוע דדוקא צנגד אבל צידים לא הוי כיוסו (*): ומ"ש הי"כך היה רוחן במים צ"לויים אל יתבסס בהם וכו'. שם אהא דמתן (כז: ירד לטובל אם יכול לעלות ולהתכנסות ולקרות עד שלא תהא החמה יעלה ויתבסס ויקרא ואם לאו יתבסס צמים ויקרא פריך בגמרא (כה: ד"ה והרי לבו רואה את הערוה ומשני צמים עכורים שנו דלמו כח"ע"א סמיכתא: ומ"ש רבינו ואין ריחן רע. פשוט הוא ולא היה צריך לכתבו אלא מפני ששנינו באותה משנה ולא יתבסס צמים הרעים ולא צמי משרה כתבו: וכתב הרשב"א (שם ד"ה והלא) והלא לבו רואה את הערוה כלומר שהוא עם הערוה בחוץ המים אבל לעיניו רואה את הערוה ליכא למיחש דכיון שעניו חוץ למים ומסתכל בחוץ אינו רואה הערוה ואוקימנא צעכורין הראב"ד ז"ל עכ"ל וכן כתב ה"ר יונה ז"ל (טו: ד"ה אבל ללולין) (א) ומ"ש דלעניו רואה את הערוה ליכא למיחש וכו' מצויר דהיינו לומר דכיון דאינו מסתכל צה אע"פ שהוא יכול לראותה מותר:

ג וכתב ה"ר יונה (שם) בשם רבני זרפת שאם האדם מתחנך גופו מצויותיו דיינין ליה כהפסקה מצנגד ומותר ואפילו לפי מה שכתבתי בסמך בשם אור זרוע ותרומת הדשן שאם מכסה לבו צידיו כדי שלא יהא רואה את הערוה לא חשיב כיוסו אפסר דמודו צהא דשמי כיסוי צד דכיון דלבו יד חד גופא אינו אין הגוף יכול לכסות את עצמו אבל לענין הפסק אפסר דמפסיק אע"ג דחד גופא אינו: **ד** כתב בארומות חיים נראה שהנשים יכולות לצדק ולהתפלל כשהן לבשות החלוק אף ע"פ שאין מפסיקות למטה מן החזה לפי שערותן למטה מאד ואין לבן רואה את הערוה ולא צענין טווחות צקרעק אלא כשהן ערומות כדי שמתבסס ערוותן עכ"ל: וכן אם צבו רואה את ערוות חבירו אסור. (ב):

דרכי משה

עד (א*) לא לענין לחצוץ בין לבו לערוה או לכסות בו ראשו לברך איזה ברכה: (א) וגראה לדקדק דאם לבו חוץ למים דהוה שרי:

פרישה

בשם אור זרוע דהא דשריין צננים הקטנים אפילו בשנוגעין ערוותן זה זה שרי וכתב צ"י ודבר חימה הוא להמיר כולי האי וקמא יא לדקדק לאסור ממה שכתב ר' יונה פרק מי שמחו גבי גוי ערוס אסור לקרות שמע כנגדו עכ"ל ורמ"א דברכי משה כתב והמדקדק שם צפירוש ר"י דף י"ט ע"א ימלא שמעמך יותר להיתר מלאסור עכ"ל: **עד** (ב) ור"י פסק כיש אומרים שאסורים. כתב הרא"ש (פ"ג ס"ט לו) וכן היה נוהג ר"מ כשהיה רוחן נחמין ללולין והיה רוצה לשמות מכסה צנגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה ע"כ וגראה דר"ה לומר שלקח צנגד צידו האחת למטה צמים ויכסה באותו צנגד ללבו דהיינו על הלב ממש וצ"ל כך בחיבת למטה דדוקא כיון שגם לבו היה למטה צמים ונמצא שלבו וערוותו צרות אחת היה ורואין זה את זה הוא דנעי כיסוי אבל אם היה הלב למעלה מהמים היה שרי לקרות בלא כיסוי וכמו שכתב רמ"א בשלחן ערוך (ס"ט) אבל אין פירושו שיתבסס עצמו צנגד ממטה להלב ממש דאם כן למטה מלבו מיבעי ליה: ועוד נראה לי דמוכת מתרומת הדשן שכתב צננים י' בשם אור זרוע על הך מעשה דר"מ דדוקא צנגד מהני כיסוי אבל צידים לא מהני כיסוי ור' יונה (טו: ד"ה ללולין) בשם רבני זרפת כתב שאם האדם מתחנך גופו מצויותיו דיינין ליה כהפסקה מצנגד

חדושי הגהות

עד [א] הבי' העמיק לשון הטור ולא כתב עליו דבר מאין מוצא מקור דין זה והמעלני יו"ט והצ"ח כתבו שסמך רואה את הערוה דקאמר צנגמרא משמע צין שנו צין של אחרים ואפסר שגם הרב"י כתב כן והמדפיסים השמיטוהו ועיין צעטרת זקנים מה שכתב סה:

הגהות והערות

עד [א] בכתב"ה ובדפוסים קדמונים (חוץ מפייבי די שאקו) "עד צוארו" וכן להלן (בדפוסים הנ"ל ובכת"י אחד) "עד לבו". ועיין יד אפרים לשו"ע סעיף א:

עג הישן עם אשתו ובניו איך יתנהגו. וכו' ד' סעיפים:

א. ^[א*] שנים שהיו ישינים בטלית אחד ובשר שניהם (א) נוגעים זה בזה, (ב) לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה טלית מפסקת ^[ב*] ביניהם (ג) ולמטה: **ב.** יאם היה ישן (ה) עם אשתו, קורא בחזרת פנים לצד אחר ואפלו בלא הפסקת טלית, משום דחשיבא כגופו. יוש מי (ו) שאוסר ונכון לחוש לדבריו: **ג.** יאם היה ישן (ו) עם בנו, בעודם קטנים מתר לקרות (ה) בחזרת פנים בלא הפסקת טלית, ואם הם (ט) גדולים צריך להפסקת טלית: **ד.** יעד כמה הם חשובים קטנים, התינוק עד שיהיו לו שתי עשרה שנים והתינוקת עד שיהיו לה אחד עשרה שנים, ואפלו הביאו שתי שערות מתר, (י) ובשנת שלש עשרה לתינוק ושתים עשרה לתינוקת (יא) אם הביאו שתי שערות אסור בלא הפסק ואם לא הביאו שתי שערות מתר, ומשנת שלש עשרה ואילך לתינוק ושתים עשרה לתינוקת אפלו לא הביאו שתי שערות אסור:

באר היטב

ל. ביניהם. ואז אפלו פניהם זה לזה מתר. בית יוסף: **ב.** פנים. פרוש, שיתחזרו שניהם אחוריהם זה לזה. כסף משנה, מגן אברהם: **ג.** ובשנת שלש עשרה. עין מגן אברהם:

משנה ברורה

באר הלכה

עג א (א) נוגעים. נקט נוגעים, משום דאז אסור לקרות בלא הפסקת טלית ^א אפלו אם ירצו להחזיר פניהם מזה לזה. ^ב ואם הם שוכבים פנים להדי פנים, אסור לקרות בלא הפסקת טלית אפלו אם אינם נוגעים כל ששוכבים בקרוב אחד לחברו: **(ב) לא יקרא.** ^א שפא יבא לידי הרהור: **(ג) ביניהם.** ואז ^א אפלו פניהם זה לזה מתר, דשוב לא יבא לידי הרהור: **(ד) ולמטה.** אבל ממתניהם ולמעלה, אפלו בשרם נוגע זה בזה לא אמי לידי הרהור. ודע, דבכל זה ^א צריך גם כן שיציא ראשו לחוץ, שלא יהא עיניו יוכל לראות את הערוה, וצריך גם כן לחץ על לבו שלא יהא לבו רואה את הערוה וכדלקמן בריש סימן עד, ועין שם בסעיף קטן ב מה שכתבנו עוד בזה. כתב הפרי חדש, דנראה לו דאם בדיעבד קרא בלא החזרת פנים ובלא הפסקת טלית דיצא ידי חובתו, עין שם. והפרי מגדים מפקפק בזה וכן בספר ישועות יעקב, עין שם: **ב (ה) עם אשתו וכו'.** משום דאשתו כגופו ורגיל בה ^א לליכא הרהורא, ומכל מקום צריך חזרת פנים, ^א דפנים להדי פנים אי אפשר דליכא הרהורא. ואם האיש מחזיר פניו לבד והאשה נשארת כמות שהיא, אף שפניה נגד אחוריו ^א מכל מקום הוא מתר לקרות, דשוב ליכא הרהור, ובלבד ^א שלא יהא בשור נוגע בערוה. אבל אם תרויהו רצונם לקרות, אז גם היא צריכה להחזיר פניה, ^א ואפלו בשרם נוגעים זה בזה מתרים לקרות: **(ו) שאוסר.** רוצה לומר, בלא הפסקת טלית. ולפי דבריהם ^א צריך מאד לזהר בזה בקריאת שמע שעל המטה ובכרפת המפיל שיהיה ביניהם הפסקת טלית, ואז אפלו פנים להדי פנים מתר, ופני: **ג (ו) עם בנו וכו'.** דלדידהו לכלי עלמא אמרינן פין דגם בהן חשובין כגופו וליכא הרהורא. ומכל מקום פנים להדי פנים אסור, ובפרי חדש מקל בזה והביא ראיה, ובספר מאמר מרדכי, דאפלו אם נימא יוסף דחו ראיתו. ומשמע עוד מדברי המאמר מרדכי, דאפלו אם נימא דאין צריך להחזיר פנים, על כל פנים כנוגע ערותו בבשרם או להפך אסור: **(ח) בחזרת פנים.** הינו, שיהא אחוריהם זה לזה. ואם פני בנו נגד אחוריו, צריך על כל פנים לזהר שלא יהא בשור נוגע בערוה. כן נראה לי, וראיה מלקמן סימן עד סעיף ה, דמוכח דאם בשור נוגע בערות חברו גם כן אסור: **(ט) גדולים.** והוא הדין קטנים אחרים שאינם בניו וכן משמע מהרמב"ם. ועין בבאר הגר"א סימן עה סעיף ד בהג"ה, ויש לישב. אף לפי מה שמבאר לקמן בסימן עה סעיף ד בהג"ה דקטן כל

ראיה, וגם מדברי הרבנו יונה לא משמע הכי, שכתב לא יתחילו, טעמא דמלתא, דתנחומי אבליים מדאורייתא דבכלל גמילות חסדים הוי, ולפיכך אמרו דכיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואף על פי שכבר נקבר המת לא יתחיל, עד כאן לשונו. ודין עוסק במצוה הוא אפלו בדליכא שהות. ועין לעיל סימן ע סעיף ד בדין העוסק בצרכי רבים, וסו"ס על זה שם דין זה צריך עיון למעשה. ובמב"ם בהלכות אבילות פסק דנחום אבילות הוא מצות עשה מדברי סופרים, ולפי זה הדין עם ההג"ה. ועין בפרי מגדים סעיף קטן ד:

עג א (א) שנים שהיו וכו' נוגעים זה בזה. עין במשנה ברורה סעיף קטן א מה שכתבנו דפנים להדי פנים אפלו אינם נוגעים אסור, הוא מהפרי מגדים, והמאמר מרדכי מסתפק בזה. ונראה לי דלפי דברי הפרי מגדים אפשר דיש לישב הקשיא שניה של המגן אברהם בסעיף קטן ב, עין שם:

^[ב*] ממתניהם ולמטה. נסתפקתי אם בעינין שיהא חוצץ עד סוף גופם, או אולי אפלו הטלית קצר ולמטה ברגליהם נוגעין זה בזה שרי. ומהגר"א שצין המקור מסימן עד סעיף ו, והתם הלא לא בעינין רק כסוי ערוה לחוד מדינא, כדמוכח ברמב"ם פרק ג הלכה יז, ואפשר דהכא חמיא טפי ומשום הרהורא ונק דמעלה למתני סביא לה דלא שפך הרהורא, ותדע, דהא אפלו רק עגבותיהם נוגעים זה בזה, דאין בהם משום ערוה כדאיתא בגמרא, ואפלו הכי אסור, ועל כרחו הטעם משום הרהור על ידי נגיעה אפשר דאפלו למטה מזה יש הרהור, וצריך עיון: **כתב** בספר עבודת היום, כמה דברים אמורים כל זה הסימן, כשקורא קריאת שמע או מתפלל או מדבר דברי תורה בפיו, אבל להרהר בדברי תורה הלא קימא לן דמתר אפלו כשערוהו מגלה, כמו שכתוב בסוף סימן עה, כל שכן בזה, ועין שם שכתב עוד, ומטעם זה מתר להרהר בדברים שבקדשה בשעת תשמיש, שהרהור אינו כדבור לענין זה, אף על פי שהוא כדבור לענין להרהר במבואות המטפחות, עד כאן לשונו בקצור:

נעתיק פה ההקדמה מפרי מגדים לסימן עד ועה כי הוא נצרך מאד
א. דע, כי הדין אסור ערוה המבאר בסימן זה ובסימן עה נחלק לחמשה חלקים, כאשר יתבאר בעזרת ה' יתברך. **[א]** עינו רואה ערותו. **[ב]** לבו רואה ערותו. כגון שהוא הולך בחלוק בלי מכנסים וכלי אזור, או כגון שהיה משכב ערס תחת המכסה והוציא ראשו לחוץ ולבו עם הערוה תחת המכסה. **[ג]** גלוי ערוה, כגון שהולך בביתו ערס, אף שהוציא ראשו לחוץ לבית וגם לבו מכסה בבגד, דליכא כאן משום עינו ולבו רואה את הערוה, עם כל זה יש כאן אסור משום גלוי הערוה. **[ד]** עיניו רואה ערות חברו, ואין חלוק בין ערות ישראל או עכו"ם ואפלו קטן כן תשע וקטנה בת שלש, ופשיטא מאשה בין אשת איש בין פנויה (עין פס"א דס"ט). **[ה]** לבו רואה ערות חברו. **והנה** בעיניו רואה ערותו דאית או דאית ד בראיה ערות חברו, אסור מן התורה, דכתב ולא יראה כן ערות דבר, לקרות קריאת שמע או לעסק בדברי תורה ודבר קדשה, ואם כן הקורא קריאת שמע ורואה ערוה עובר בלאו מן התורה, והוא הדין כל

זמן שאין ראוי לביאה (הינו, בזמן עד תשע שנים ויום אחד ובנקבה עד בת שלש ויום אחד) אין ערותו ערוה, לכאורה גם לעניננו יש להקל אם עדין לא הגיע הזמן: **ד (ו) ובשנת שלש עשרה וכו'.** רוצה לומר, ^א משהתחיל יום ראשון בשנה זו, וכן מה שכתב ומשנת שלש עשרה ואילך, ^א רוצה לומר, גם כן תכף משהשלם השנת שלשה עשר, ואין צריך שלש עשרה שנה ויום אחד, רק שלמות. ^א ויום הלכה גם כן בכלל, כגון אפלו אם נולד באחד בתשרי בסוף היום, כשבא לתחלת ליל שנת ארבע עשרה שנולד בו, הינו, אחד בתשרי, נשלם לו השלש עשרה שנים ונעשה גדול, וכן הדין לענין פר מצוה, אך דשם בעינין גם כן שתי שערות. ועין לעיל בסימן נה סעיף ט ובמשנה ברורה שם: **(יא) אם הביאו שתי שערות.** עין במגן אברהם שכתב, דלפי מה שפסק הטור באבן העזר סימן כא, אסור משהגיע הזמן הזה אפלו לא הביאו שתי שערות, וגם אפלו בלא קריאת שמע אסורים לישן ביחד ערמים בקרוב בשור משהגיע הזמן הזה, ועין בחלקת מחוקק ובית שמואל שם:

שער הציון

עג א. גמרא: **ב.** פרי מגדים: **ג.** לבוש ושאר אחרונים: **ד.** בית יוסף: **ה.** פרי מגדים: **ו.** כסף משנה: **ז.** כסף משנה, ומה שכתב עוד שם עין באורו בכרכי יוסף: **ח.** הגר"א ובכרכי יוסף ומאמר מרדכי ומגן גבורים: **ט.** פשוט, ועין בסעיף קטן ח: **י.** גמרא: **יא.** שלחן שלמה: **יב.** פ"ח ושאר אחרונים: **יג.** מגן אברהם ושאר אחרונים: **יד.** פרי מגדים:

ערם במים צלולים ורוצה לשתות, (ו) יכסה בכגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את י הערוה (ח) בשׁיכרף. ידווקא בכגד (ט) אכל בידים לא הוי (ז) כסוי. הגה והוא הדין אם מכסה ראשו בבידיו (י) לא מקרי כסוי הראש. ועין לקמן סימן צא (תרומת הדשן בשם אור זרוע). [*1] ואם היו המים יא עכורים שאין איכריו נראים בהן, מתר לקרותהו בתוכן, והוא שלא יהא (יב) ריחן רע (ואם אין לבו בתוך המים (יג) רק למעלה מן המים, אף בצלולים (יד) שרי) (דברי עצמו): ג. ואם האדם מחבק גופו בזרועותיו דינינן לה (טו) (יד) בהפסקה: ד. יש מי שאומר שהנשים (טז) יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אף על פי שאינן מפסיקות למטה (טז) מהלב. הגה ואם הן ערמות צריך שתהא ערוה שלהן (יז) טוחות בקרקע או שיושבות על שאר

ג. תרומת הדשן סימן י בשם אור זרוע. ד. שם בגמרא כה. ה. שם במשנה. ו. רבנו יונה בשם רבני צרפת. ז. בספר ארחות חיים.

שערי תשובה

אינו רואה ערות עצמו לפי שהוא מכסה בכגד אלא שלבו רואה ערות חברו שאינו מכסה אסור אף שאינו חוץ למים דמכל מקום לבו רואה: (ג) כסוי. עין באר היטב מה שכתב בשם פרי חדש, ומבאר בבית יוסף ושלחן ערוך סימן צא סעיף ד ובכרפי יוסף האריך להביא מזהמים דף קד וק. עין שם: (ד) שרי. עין באר היטב. ועין פרי חדש שחולק בזה וסובר שבמים צלולים ולבו רואה אסור, ובכרפי יוסף כתב לישב וסיים בפסק מור"ם ודעמה והכי נקטינן: (ה) בהפסקה. עין באר היטב. ועין פרי חדש מה שכתב שיש לחוש דלמא משתלי ידווקא במעין שך זה אכל לא בכלי שאין בו עפר וטיט, מגן אברהם: ז. שרי. בין שעיניו חוץ למים ואינו מסתכל בערוה, ובש"א מגן אברהם, משמע דאם מסתכל בערוה אסור. לפי זה צריך לומר להחמירו יותר בראית עינים מבראית הלב, דבעינים אפילו הם למעלה מן המים אם מסתכל בערוה אסור לקרות אכל בלב אם הוא למעלה מן המים אף על פי שהמים צלולים והלב רואה את הערוה בין שהוא למעלה מן המים והמים מפסיקין מתר לקרות, עלת תמיר: ח. בהפסקה. פרוש, אם עומד במים צלולים ולבו גם כן תוך המים וצריך להפסיק בין לבו לערוהו די בזה להפסיק, אף על גב דכסוי ידו לא הוי כסוי בין דהוא חד גוף מכל מקום הפסקה מיהא הוי, בית יוסף. ומנהר"ם טיולי חולק, אי כסוי דעדיף טפי מהפסק לא מהני משום דהלב ידו חד גופא הוא, כל שכן הפסק דלא מהני מזה הטעם עצמו, וכתב הפרי חדש דהכי נקטינן: ט. מהלב. הטעם, דערוהו למטה ואין הלב שלה יכול לראותה, ומכל מקום אם הן עומדות ערמות יש בהן אסור אחר, דהנינו אסור גלוי ערוה לא מצד הלב

משנה ברורה

בטלית אחד והם רחוקים זה מזה, דהיינו, שאין בשום נוגע אלא שפניהם זה כנגד זה, והוא עצמו יש לו הפסק בין לבו לערוה, אף על פי כן אסור משום דלבו רואה ערות חברו, כ"א כגון ששניהם עומדים במים, ולבו אינו רואה ערות עצמו לפי שמכסה בכגד ממטה ללבו, אלא שרואה ערות חברו שאינו מכסה, אסור אף שעיניו חוץ למים, דמכל מקום לבו רואה: ב (ו) יכסה בכגד וכו'. פרוש, כ"ד המים אף על פי שהם צלולים, מכל מקום מהני כסוי לענין שלא יהא אסור מחמת גלוי ערוה, ובתנאי שיוציא ראשו חוץ למים ולא יסתכל בערוה, בין דהמים צלולים ונראית בהם ערוהו, אלא שעדין יש אסור משום לבו רואה את הערוה כיון שהלב עם הערוה במים, כ"על כן צריך לכסות בכגד ממטה ללבו, פרוש, ונכ"ל בפס"ק א: (ח) בשׁיכרף. והוא הדין "שיכסה ראשו, שלא יכרך בגלוי הראש: (ט) אכל בידים וכו'. כ"על כן אסור מכסה על לבו או בין לבו לערוה, אם לא שמחבק בזרועותיו, כדלקמן, והטעם, דאין גוף מכסה גוף. ידווקא בידים דידה, אכל אם אחרים מכסים לבו בידיהם, שרי: (י) לא מקרי וכו'. רוצה לומר, לענין שיהא מתר לברך או להוציא מפיו שאר דברי קדשה. ועין לעיל בסימן ב ולקמן סימן צא במשנה ברורה: (יא) עכורים. ואם הם צלולים, עוכין ברגליו. ידווקא בקרקע שך זה אכל לא בכלי, שאין בו עפר וטיט, כן כתב המגן אברהם, אכל באור זרוע סימן קכח כתב, דאפילו ברוחץ את עצמו בגגית שך זה: (יב) ריחן רע. עין לקמן סימן פו ובמשנה ברורה שם: (יג) רק למעלה וכו'. דהמים מקרי הפסק בין לבו לערוה. ויזהר גם כן שעיניו יהיו חוץ למים ולא יסתכל בערוה ונכ"ל, דלא צריך מערוה בעששית המבאר בסימן עה סעיף ה דאסור: ג (יד) בהפסקה. פרוש, אם עומד במים צלולים ולבו גם כן תוך המים, וצריך להפסיק בין לבו לערוהו, די בזה להפסיק, "אף על גב דכסוי בעלמא בידיו מבאר בסעיף ב דלא מהני, זה עדיף טפי, והטעם, כיון שאין דרכן של בני אדם לחבק עצמן כן, והוא עושה כן, מקרי הפסקה אף דהוא חד גוף, וכן הסכימו ח" האחרונים, דלא כמנהר"ם טיולי ופרי חדש שמחמירין בזה. וכשהוא הולך בחלוק בלא מכנסים והוא מדביק בידיו על חלוקו על הלב או מתחת לבו כדי להפסיק בין לבו לערוה, גם לדידהו שרי: ד (טז) יכולות לברך וכו'. הטעם, דערוהו למטה מאד ואין הלב שלה יכול לראותה. ומכל מקום אם הן עומדות ערמות יש בהן אסור אחר, דהיינו, אסור גלוי ערוה לא מצד הלב אלא מצד שנאמר ולא יראה כן ערות דבר, ואסורה לברך, אלא צריכה שתהא יושבת, וכמו שכתב רמ"א על זה, שעל ידי שיתכתה פניה שלמטה מכסים ואין ערוהה נראית. ומה שכתב הרמ"א, דאז אין לבו רואה ערוה שלהן, הוא לאו דווקא לכן, דלכן בלאו הכי אינו רואה ערוהו, אלא על שלא תהא בגלוי ערוה לגמרי קאמר, וטעות סופר הוא, וצריך לומר, ואז אינו נראה ערוה שלהן [אחרונים]: (טז) מהלב. והב"ח חולק וסבירא לה דגם באשה בעינן הפסקה בין לב לערוה אפילו כשיש לה מלבוש, "אכל שאר האחרונים הסכימו לפסק השלחן ערוך. ועין ביוורה דעה סימן ר דמסקי הש"י והש"ך שם, דלפי מה שפסק השלחן ערוך פה דאין שך באשה לבה רואה את הערוה, מתרת לברך ברפת הטבילה כשהיא עומדת בתוך המים אף שהיא עדין ערמה, דמשום גלוי ערוה אין בזה, דהמים נחשבים כמו כסוי. ויותר טוב שיהיה לבה למעלה מן המים, דזה שרי אף באיש, וכמו שכתב רמ"א בהג"ה בסעיף ב, או שתחבק זרועותיה להפסיק בין לבה לערוה, וכן פסק החכמת אדם. והוא הדין אם עוכרת ברגליה שלא יהא איכריה נראין בהם, זה לכלי עלמא מהני. ואם יש עוד נשים ערמות עומדות בבית הטבילה, פשוט דצריכה בעת הברכה להחזיר פניה וגופה מהן, ואף אם נימא דמקום המקנה הוא רשות בפני עצמו לא מהני, כדמוכח לקמן בסימן עט סעיף ב עין שם: (יז) טוחות. רוצה לומר, דבוקות ומכסות בהקרקע ומה שאין כן באיש דלא שך זה, כי הביצים והגיד בולטין. ועין במגן אברהם לקמן סימן

שער הציון

ג. יז. לחם תמורות ואלהי רבה ובכרפי יוסף ומאמר מרדכי: יח. לבוש ובכרפי יוסף ונדרן תמים והגרי"ז ותיי אדם ושאר אחרונים: ד. ט. הש"י ותש"ד והגרי"ז ושלחן שלמה ומגן גבורים ושאר אחרונים:

יא. ב"ח: ב. בית יוסף: יג. כן מתבאר מלחם תמורות ואלהי רבה ושאר אחרונים: יד. תתי אדם: טו. לבוש ולחם תמורות ואלהי רבה ומאמר מרדכי ובכרפי יוסף, וכן משמע מדרך החיים, ודלא כפרישה ולבושי שרד: טז. פרי חדש ושאר אחרונים:

מה שכתב המחבר אבל בידים לא הוי כיסוי. היינו דווקא בידים ידיה, אבל אם אחרים מכסו לבו בידיו משמע דמהני:

בהגה אף בצלולים שרי. ולזה הסכים בב"ח [ד"ה היה]. וכתב שכ"כ הרשב"א [ברכות כה, ב ד"ה והלא] וז"ל והלא לבו רואה את הערוה כלומר שהוא עם הערוה בתוך המים, אבל לעיניו שהם חוץ למים ומסתכל בחוץ ואינו רואה את הערוה אין לחוש, א"כ כל שכן שאין לחוש כשלבו חוץ למים והערוה תוך המים עד כאן. וכן מוכח ממה שכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל [שם טז, ב ד"ה אבל] אהא דתנן יתכסה במים ויקרא, ואוקימנא במים עוכרין אבל צלולין לא, וז"ל אבל צלולין לא מפרש בגמרא שיעכירם ברגליו משום דלבו רואה את הערוה, ומאי דלא אמר משום דעיניו רואות מפני שכוון שהגוף עומד בתוך המים עצמם הם חציצה בין עיניו והערוה ואעפ"י שהם צלולים, אבל הלב כשעומד בתוך המים עם ערוה אסור עד כאן. ותמיהני דכיון דהם מים צלולים מה לי אם הלב עומד בתוך המים או אם אינו עומד, סוף סוף הרי לבו רואה את הערוה, ומה ענין לב למראית העין שיכול לסלק מראית העין שלא יסתכל בערוה ולהציץ ולהביט לאיזה מקום שירצה. ואפילו לפי מה שאכתוב לקמן סימן ע"ה סעיף ו' דכל שיכול לראות הערוה אעפ"י שאינו מציץ ומביט בה אסור לקרות כנגדה, **שאני הכא דהמים אעפ"י שהם צלולים הוו כמו מלבוש.** ובההיא דאמרין פרק קמא דסוכה [י, ב] הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע ובהא אהני למראית העין דכיון דהוי כמו מלבוש ואינו מסתכל בערוה שרי, אבל בלב אפילו דניחשוב המים כמו מלבוש סוף סוף הרי הלב מסתכל בערוה, ובכל גוונא אסיר. ואמתנתין [שם כב, ב] דתנן יתכסה במים ויקרא, דפרכין [שם כה, ב] והרי לבו רואה את הערוה, אמאי לא קמשני דמתניתין בלבו חוץ למים. ועוד בברייתא [שם] דקתני מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא, ויש אומרים עוכרן ברגלו. אדתינן יש אומרים אך תקנתא דעוכרן דלא עדיפא כולי האי שלפעמים לא יוכל לעוכרן, ליתני תקנתא כללית שיוציא לבו חוץ למים ובכך יוכל לקרות. ומתוך מה שכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל [הנ"ל] משמע דס"ל דאע"ג דכשהלב חוץ למים רואה את הערוה, מכל מקום מתורת חציצה נגעו בה להתיר. והא ודאי לאו מילתא היא, דהא אמר רבה [שם] ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה ולא יראה בכך ערות דבר אמר רחמנא, והא קמתחזיא. והנה בכאן העששית הויא חציצה, דהא צואה בעששית מכוסה קרינן לה, ואפילו הכי כיון דהערוה בראייה תלייא רחמנא אסירא בעששית. ומינה לנידון דידן דמאי אכפת לן דהמים הוו חציצה כיון שלבו רואה את הערוה. וכן מוכח ממה שכתבו התוספות בפרק קמא דפסחים [ז, ב] אהא דאמרין כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה דאכתי גברא לא חזי, וכתבו התוספות [ד"ה על] בשם יש מפרשים דבכל טבילות קאמר דגברא לא חזי, דקודם שירד למים אינו צריך לברך דילמא משום ביעתותא דמאי מימנע ולא טביל, ואחר שירד אז הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה. וקשה שיעכירם ברגליו ויקרא, וכדאמרין בסוף פרק מי שמתו [ברכות שם]. והא לא קשיא דכיון דאיכא מציאות שלא יוכל לעכרם להכי לא פליג רבנן, אבל אם איתא דהך תקנתא **דלבו חוץ למים מהני, אמאי גברא לא חזי בהיותו בתוך**

המים יוציא לבו חוץ למים ויכול לברך. ולכן נראה לי שאין ראוי לסמוך על הוראה זו כלל. והא דקתני בברייתא ישב בהן עד צוארו וקורא, הכי קאמר שיוציא ראשו חוץ למים כדי שישתכל הנה והנה ולא יסתכל בערוה, מה שאין כן כשמכניס ראשו במים שאעפ"י שעוצם עיניו מראות ברע, מכל מקום כל שאלו היה רואה אם היו עיניו פקוחות קרינן ביה ולא יראה בכך ערות דבר, דהא השתא לא הוו תו המים כמו מלבוש, וכדמוכח ההיא דפרק קמא דסוכה, ודלא כפסק המחבר ז"ל, ויתבאר לקמן סוף סימן ע"ה בס"ד עיין שם:

סעיף ג

אם האדם וכו'. איכא למידק על זה מהא דגרסין בפרק כל כתבי [שבת קכ, ב], הביאו בתרומת הדשן [ח"א] סימן י' דתניא התם הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. נדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליה גמי ויורד וטובל. ר' יוסי אומר לעולם יורד וטובל כדרכו. ואמרין דלא מהני דמנח ידיה עילוייה משום דזימנין מישתלי ושקיל ליה, אלא דאמרין התם דאי טבילה בזמנה מצוה לא מהדרין אגמי אלא מנח ידיה עילוייה. וכי הכי דחיישין התם דילמא מישתלי הוא הדין [הכא] ניחוש דילמא מישתלי. ואעפ"י שמתוך תשובת הרב הנזכר שכתב דבידים לא הוי כיסוי, דטעמא דלא הוי כיסוי, הא אי הוי כיסוי מהני, ואמאי ניחוש לדילמא מישתלי כדחיישין התם. משמע דלא חייש לדילמא מישתלי, איכא למימר דשאני התם דקמייירי בההוא עובדא דמיייתי [התרומת הדשן] מרבינו תם [מובא באור זרוע ח"א סימן קכח] דכשהיה רוחץ והיה שותה שהיה מתכסה בבגד כנגד לבו, ואהא קאמר דבידים לא מהני לפי שאינו כיסוי, הא לאו הכי כיון דהוי זמן מועט שיעור שיכול לברך הברכה בכהאי גוונא לא חיישין לדילמא מישתלי, אבל הכא גבי קריאת שמע צריך שהות הרבה וניחוש לדילמא מישתלי. ואין לומר דכיון דעביד שינוי דמחבק גופו בזרועותיו מידיכר, דהתם נמי גבי שם למה לן לאהדורי אגמי, ליחבק גופו עם זרועותיו זה על זה, ובהכי איכא שינוי ולא חיישין דילמא מישתלי. ותו לר' יוסי [שבת קכא, א] דקאמר דכיון דטבילה בזמנה מצוה לא מהדרין אגמי ומנח ידיה על השם, אמאי לא קאמר שיחבק זרועותיו זה על זה, דהך מילתא עדיפא טפי מלימנח ידיה עילוייה. וי"ל דשאני התם דלא אפשר דהא צריך ללבוש עצמו, ובעוד שלוקח החלוק ללבוש איכא למיגזר טפי אולי מישתלי דילמא שקיל אותה בידיה וישאר ערום לפני השם, אבל הכא אין צריך לחבק ידיו אלא בשעת הקריאת שמע וכן בשעת הברכה וכיוצא, ובהא לא גזרינן לדילמא מישתלי, כן נראה לי לישב דבריהם ז"ל. ומכל מקום לא ניחא לי הך פסקא דכי הכי דכתב הרב הנזכר ז"ל דלא מהני שמניח ידיו על ראשו או אם יאה חוצץ בהן כנגד לבו משום דהראש והלב והיד חד גוף אינון ואין הגוף יכול לכסות עצמו, **הכא נמי איכא למימר דהגוף עצמו לא מצי למיעבד חציצה לעצמו.** וכן משמע מההיא ברייתא דקתני מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא, ויש אומרים עוכרן ברגלו. ואם איתא הך תקנתא שיחבק גופו בזרועותיו דעדיפא טפי הוה ליה לאשמועינן, אלא משמע דלא מהני אלא עוכרן ברגלו, והכי נקיטנן:

ר א (א) עוברת ברגלי
 צריך עיון, דבא"ח סימן ע
 (ס"ד) פסק בשו"ע שהנשים יכו
 להתפלל כשהן לבושות החלוק אף
 פי שאינן מפסיקות למטה מה
 והם דברי אחרות חיים שמצינו
 יוסף שם (ד"ה כמז באחרות חיי

ביאור

ר א [א] כשפושטת כ"ו. עיין מוסר
דבניו מנהל כ"ו, וכן כתבו ה"ר"ף (פ)
ואחר פשוט, בדענין חיוב תעלה, כמו
הנחמן כ"ו: [ב] כשפושטת בלילה, כדו
בפרק ג' דברכות (הד). דוקא כשפשיט טו
ג', ומכל מקום בחלוקה שפיר דמי כמו
שם ג' א"ר: [ג] תברך לאחר כ"ו
וכמו שאמרנו בחל"ה שם (פ"ד) סוף ג'
אומרים כ"ו. אומרים שם (פסחים ד' ד'
העור כתב שם ר"י לכתחילה ק"ש. והבית
ממה שכתבו מוסקסין וכן גענויל"ה שם,
הדקן בלילה"ה, ועיין בדב"ט שם.

נעוטה עד שיבטלו, לפיכך אחר שביטול מביא
אמר רב הונא, דאמייל דאמר רב משכיל מביא
אביי ורבא דאמייל תרייהו משעת הנחה ועד
השם משום תעלה, לזמא סמיעיה לרב רב הונא
בקרקה. ופירש רש"י: דברקות ומזמנות בביטול
יש אומרו שהשנים ידולתו לבדן והתחללה
שיוצבו על אחר אבד, דאמר רבא, דאמייל דאמייל
דוקא בבגד, אבל בדים לא חייבי כסוי. ואם
לעצור בנשים שסבירותא אחר השטילה, כיון
כי קל להוואן. כ"י: מטור: סבירותא השטילה כ
השטילה לבדן אחר השטילה. ונראה דכן עד
בנשים שסבירותא אחר השטילה. אחר דאמייל
שחקר בין שביטול דאמייל דאמייל דאמייל, וכן
תחקר לפני שטילה, וכמו שכתב רבינו בסמ"ק
דלעיקר אחר אומר כן ר"י, הורחות לזמא ליה
שטילה דאמייל דאמייל דאמייל. וכן כתב
אחר שביטול, מביא משכיל מביא.

ר אימתי תעשה ברכת הטבילה. וכו' אחד:

[illegible]

(ב) עד (א) אחר המצילה (טור בשם בעל הלכות

ולמה הצריך כ
ובסמוך (סק"ג)
ללולים הוה
(ב) עד א
טעמיהו, דכיון
שייך שיצרך קודם
הוא, לא חילקו ח

, והוא בהלכות

עכירת המים.
אחר לאפילו מים
בישת החלוק:
המביאה.
בטבילת גר אין
טבילה דעדיין גוי
ים בין הטבילות:

דולות דף פ"ה

ר (א) טור בשם אביו
(הל' נדה בקיבור סי' ג) וה
(בעלי הנפש שער הטבילה),
הרי"ף בשם הגאונים
דמיא^א כל המצות
עליהם עובר לעשייתן, א
חסדא, חוץ מן הטבילה,
דף ו' ע"ב, כחז הרי"ף
(שם) בשם דלא אמר רב
אלא בטבילת גר בלבד,

צרכות: (צ) שם (טור)
הראב"ד 7 (שם) ממשיגה

[illegible]

אמר לך. **ז.** כמאמר: אמר בו שמואל בו בידיו אמר בו וחסן. אינו אותו אמר בו ידועה מאמר, כל המצות כולן מן הקדור קריאה שמע. הוא איכא עבדות, מסייע ליה לרב הונא, דליה לטוסת פיש דקוקק, אבל לא האיש. תרגמה בו חסון בר הבלות. ומבאר שדורק שמעיתו שטותו קריאה חסון, אבל לא למעט מלכות. וכתב הרמ"א: ואם חסן, ערומות, קרי שטות קריאה חסון, ויכס כבודו מלכות ללבו, כדי שלא יאמר ליה לקרות והוא בתוכו, והוא שלא יאמר רחן. **ח.** בתוס': אף דבני רחן ר"ק אפי' לצנוע ולמחות בנותיה לברך אלא השבילי דעל השבילי, כן פירש ר"ק דאגב שילת ר' גאי' אפסר לו אף השבילי (ספח פ"ט פ"י). הביאו דבר הגאונים תכבדו עליהם' אף על פ"י לא כלומר אלא שילת למחות ביה הנהוגות בלתי אף השבילי ר' הגאונים לברך למפ' שבילי, ורעיהו טעמו של הרמ"ש פ' מדינן, ואם כן לא היה ליה לרשין לכותו זכך פירש ר' דאגב א"כ היה ליה לכתוב ור"י אומר שילת אף למחות ביה הנהוגות לברך ליה הכסא לכל עמל בן בן דור. וכלן כבד הטור דבני ר' לשעיתין חסן מטיביליה דור, ואגב זה נהגו כל השבילות ובגט' ו

דבסבילא דוקא
דיעבד עובר
עליה עובר
מצות דלכתה
ב תברך אחר
קודם החופה
קדמוניות, וי
שנהו אל נו
שלא יברכו
כיום ספר, ו
והרש שאלוה
מקום אין ל
במנהג זה, ו
דידי חובה,
הואיל

יך לסתור
ן לגר וכן
ברך קודם
מים לתקן
י מעיקרא

[ד] (הגידה) וי' הגאון של"ה ותטבול שנית

[illegible]

חזר עשייתה. משום דאכתי גבירא לא חזי, אר
דנטיה בטבילה, ליתני כל המצות לא שרר
אל על ברחוק מיירי בלכתהיה, ולמקופי משאר
כר לעשייתו².
ושנודע מהני נשי, כי הכלה בטבילה ארשונה
לכר, דברא, אמת כון שכן נהוג משנים
רות ישראל לא יש מנהג זה, וגם בעיר הלזו
עו שהארונים סכמכו לעיל סימן כ"ח (ס"ב),
גייס סם בארוך. וכעת לא נמצא כתוב מנהג זה
הנשים לכר שחינוני בהולכתו הנו ישר טוב.
העלה המנהג זה אין לו שרש וענף, ומכל
דאין ספר הנזכר בידי לעת עתה. וכן אינו אומר
בידי:

עיינ באר"ח סימן ע"ד (ס"ב) בהג"ה זה לשונו,
 יום בהם, מותר לקרות בהן והוא בתוכן וכו',
 המים, אף בצלולים שרי, דברי עצמו, עכ"ל.
 לפי דברי מור"ם ז"ל בהג"ה באר"ח סימן
 [בית הלל]

ל. ולא ידעתי מה תיקון בטבילה שנית, שאם

וְכָל מָקוֹם כָּאן טְבִילָה הָאֵלֶּיךָ לֹא נִדְחָה
הָיָה וְיִבְרַח אֵינִי מִעֲבֹבָה. וְאֶפְּלוֹ אֵם נִדְחָה
טְבִילָה אֲשֶׁנָּה, בָּאָם שֶׁהָיוּ נוֹתֵן לִבְנֵי קוֹדֶם
כִּי שְׂפִיר מִכְרַח עָלֵה טְבִילָה שֶׁנָּה עוֹבֵר
עַל טְבִילָה אֲשֶׁנָּה מִנְּהַם טְבִילָה בָּלָ כִּי כוֹנֵה
דָּקָר, דְּמִבְּאֹר לֵבֵל סוֹף סִימָן (צִיָּה) [צִיָּה]
וְהַשֵּׁנ שֶׁנִּבְרָא בִּיבֵי מִכְּסִיף בְּכֹחַ, שֶׁצִּיָּה
וְטוֹבֵל שְׁנֵי וְחֹבֵר בִּין טְבִילָה לִטְבִילָה לְצֵאת
סִפְּהָ, שֶׁכֵּכר שָׁפֵר רִבְּוֹ הַגּוֹדֵל הַחֲמִישִׁים
לִפְנֵי עַמֻּמִּים בִּמְקוֹר הָיָה מְנוּחָה. וְיִפְרֹשׁ הִסֵּף
וְשֶׁנָּה כִּינֵי אֲשֶׁנָּה הָרֹחָה שֶׁחֲטִיבֵיהֶם הָרֹאשׁוֹנָה
וְלֹא לְדָקָר לֵבֵל טְבִילָה, וְאֵם יִרְאֵה אַחֵר כִּי
כוֹנֵה, עִלֵּן שֵׁן, וְהֵנָּה, בְּרִידָא לֵבֵל אֵינִי גִידֵרָה
בְּאֵמֶת נִדְחָה לִבְעֵלֵל לֵבֵל כִּי כוֹנֵה. אֲבָל אֵם
כִּי שֶׁסּוֹבֵר גִּידָה כִּי כוֹנֵה, וְלֹאֲתוֹ שֵׁן אִיסוֹר
לִיבֵל אִיסוֹר לִפִּי מֵה שֶׁחֲתִיבֵיהֶם לֵעִל [ש]עֲלֵתָה
כִּי כוֹנֵה, מִכָּל מָקוֹם מֵה נִפְשֵׁר לְעִנֵּן בִּרְכָה
מִכָּל מָקוֹם הָרֹאֵל יִצְחָק הַדְּבָר מִפִּי הַנָּחוֹן שֶׁ
חֲשֵׁשׁ תִּחְלָה, וּבִפְרֹשׁ שֶׁהֲרֹבֵה פוֹסֵק וְסוֹסֵק חוֹלְקִים
פְּנֵמִים, שֶׁאֵין כֵּן אֲרִבְעִים אֵם כִּי צִבְצוּמֹם,
[חֵל חֲטִיבֵיהֶם חֲטִיבֵיהֶם]

ר (א) טור בשם אביו הר"ש
 (בגלל שם בקטור סי' י') והרשב"א
 (הכלל הנמשך שם טעמיה), ורש"י
 הר"ף בשם הבאונים אלא
 ורש"י^א כל המלות מברך
 עליהם עובר לעשייתו, אמר ר'
 הקדש, מוזן מן העילה, פסחים
 דף י' ע"ב, כבוד הר"ף (פסחים)
 בשם דלא אמר ר' הר"ף
 אלא בטעמיה גר בבבא, דאמי
 קדש לא חזי, (וכן כבוד הרמב"ם)
 בפרק י"א (וכן כבוד המלכות
 ברשות: **(ב)** שם (טור) שם
 הרשב"א: שם משנה ברשות
 דף כ"ב ע"ב: **(ג)** ברייתא שם
 (ברכות) דף כ"ה ע"ב ויש
 אומרים:

ר א (באר הגולה אות א) לפנינו
היא מימרא בשם רב יהודה
אמר שמואל ואינה ברייתא.
ב (ילקוט מפרשים פרי חדש) ראה
המשך דברי הפר"ח שם
שהאריך בענין זה, וראה
נקודות הכסף סימן י"ט (סק"ב).

ר א (x) אחר הטביעה.
עין בתשובת הר
הכרמל חלק י"ד סימן
כ"ה, שכתב דאף במקום
שאין נוהגין כן אלא
מברכות קודם הטביעה,
היינו דוקא בחול, אבל
בשבת כשטובלת יש
לאשה לנהוג כן לברך
אחר הטביעה און קודם
טבילה לבחש בין שפתי,
עין שם טעמור.

הועתק על ידי אוצר החכמה

ר א א מכסית עצמה בבגדה כו'. ועכשיו נהגו שלא לכסות עצמה כלל ולבדק. וקרא עליהם חגר הדרישה, דאפילו חיבוק וזרועותיה לא מהני אלא להפסיק שלא יאח לזן רואה את הערוה, אבל באשה לא שייך לזן רואה את הערוה, כמו שכתב הארומות חיים זה לשונו, נראה שהנשים יכולות לבדק ולהתפלל כשהן לבושות בחלוקה, אף על פי שאינן מפסיקות למטה מן המזה, לפי שערות למטה מאד ואין לזן רואה ערוה, ולא בעי טווחות בקרקע אלא כשהן ערומות, כדי שמתכסה ערותן, עכ"ל. ומציאו בית יוסף באו"ח סימן ע"ד (ד"ה כתב), ופסקו בשו"ע שם סעיף ד' (וכן נראה דעת הרב שם, וכן כתב העטרת זהב שם (לשם ס"ד) בסתם). ואם כן צריך שיהיו המים עכורים, דמים כלולים כמי שאינם דמי, עכ"ד. וגם הב"ח בקונטרס אחרון (ד"ה אצל) השיג על הארומות חיים מהש"ס דפרק מי שמתו (בכרות) דף כ"ד ע"א גבי עגבות, והעלה דבאשה שייך נמי טעמא לזן רואה ערוה, והיינו טעמא דהפוסקים דכתבו הכא דצריך שיהיו המים עכורים, ומיבוק וזרועותיה לא היו הפסק כלל, ואם כן צריך שיהיו המים עכורים או שחלשג חלוקה ולשים ידה על החלוק למטה מלצה, דאז הוא הפסק. ושאר ליה מאריה להדרישה שנסמך להקל על מה שכתב הארומות חיים, דמשמעות הש"ס וכל הפוסקים דלא כוותיה, עכ"ד. ואע"פ אזי חלקי, דודאי נשי דידן נשים חכמיות הן ודקנייות הן, דמה שדחה הב"ח דברי הארומות חיים מהש"ס דפרק מי שמתו, וכתב על הדרישה שארי ליה מאריה כו'. התפלל על אחרים והוא צריך לאותו דבר, כי אין יעלה על הדעת דהך דהאשה יושבת וקופה ליה חלתה דערוה (אצל עומדת לא, וכן האש לא, משום דאף ציושב אין ערותו מכוסה), טעמא משום לזה רואה את הערוה וליכא טעמא אחרינא במלתא, אם כן בסוף מי שמתו (שם כה): הציאו התוספות (ד"ה והי) והפוסקים מתלוקת אי קיימא לן לזו רואה את הערוה אסור או מותר, וכתבו דרבינו שמעיה וקא"ת פוסקים פסקו דמותר כהנא קמא דיש אומרים דצריכתא (שם), והא מנן בפרק ג' דחלה (מ"ג) דאסור לבדק ערוה משום לזו רואה את הערוה, וכן בפרק קמא דתרומות (מ"ו) דתנן הערוה לא יתרום, ומפרש טעמא צירושלמי (שם פ"ה ה"ד) מפני שאינו יכול לבדק ערוה, ואי סלקא דעתך דטעמא משום לזו רואה את הערוה כמו שפיר, על דעת הב"ח היכן ימכן לפסוק לזו רואה את הערוה מותר, והלא תרתי סתמא דמתניין דאסור, אף על גב דצריכתא סבירא ליה לתנא קמא דמותר, הוה ליה סתם מתניין ומתלוקת דצריכתא, דהלכה כסתם מתניין, וכל שכן הכא דאיכא תרי סתמא. אלא ודאי הך דחלה ותרומה טעמא לאו משום לזו רואה את הערוה, אלא דאפילו לזו מכוסה אסור משום גילוי ערוה, דאחרתין בסוף פרק מי שמתו (שם) 'ולא יראה בך ערות דבר' (דברים כג טו) אמר רחמנא. ונראה לי דבמים כלולים ליכא משום גילוי ערוה, והכי מוכח בש"ס כיום פרק מי שמתו (שם), דפרק אהא דתנן צירד לטבול יתכסה בים ויקרא, והרי לזו רואה את הערוה, אמר רבי אליעזר במים עכורים שנו, דדמיא כאלעא סמיכתא, ע"כ. והשתא, אי סלקא דעתך דמים כלולים לא חשיבי כיוס ערוה, למה ליה לאהדורי אפירכא אחריני ולאקשווי והרי לזו רואה את הערוה, דלאו קושיא מעלימא היא, דאיכא לשנויי קסבר לזו רואה את הערוה מותר וכתנא דצריכתא, תיקשי ליה בפשיטות מיניה וזיה דקתני יתכסה במים ויקרא, ומאי מהני כיוס. אלא פשיטא ליה דכיוס מהני אפילו במים כלולים, דמכל מקום ליכא משום 'ולא יראה בך ערות דבר' כיון שענינו חוץ למים, אלא משום לזו רואה את הערוה פריך שפיר, כיון דלבו צרשות אחת עם הערוה. ונראה לי ראייה לדברי ממה שכתב הרשב"א בחידושו (שם) זה לשונו, והלא לזו רואה את הערוה, כלומר שהוא עם הערוה בחוץ המים, אבל לענין רואה את הערוה ליכא למיחש, דכיון שענינו חוץ למים ומתמכל בחוץ אינו רואה את הערוה, ואוקימנא בעבורים. הראב"ד ז"ל, עכ"ל. וכן כתב הר"ר יונה ז"ל (בכרות טו: מדה"ר), ומציאם בית יוסף באו"ח סימן ע"ד (ד"ה ואין ריחן). והכי מוכח נמי התם בש"ס דגרסינן, מנו רבנן, מים כלולים ישב בהן עד זכאור וקורא, ויש אומרים עוכרן ברגליו. ותנא קמא, והרי לזו רואה את הערוה, קסבר לזו רואה את הערוה מותר, ע"כ. הרי דלתנא קמא אף על גב דלזו רואה את הערוה מותר, ישב בהן עד זכאור וקורא, משום 'ולא יראה בך ערות דבר', ואפילו הכי מהני כלולים. ויחא השתא דתנא ברא לא פליג אחרתי סתמא דתרומה וחלה. ויחא נמי השתא הא דכתב רבינו יונה בשם רבני גרסת אירד לטבול, דחיבוק וזרועותיה מהני, דהקשה בדרישה דסוף סוף הערוה מגולה. ועוד, אמאי לא משני ש"ס הכי. ועל כן הוצרך לדחוק דרבינו יונה קאי ארוחן בכלי. ועם כל זה, לפירושו מאי דפריך והלא לזו רואה את הערוה, לאו קושיא היא, דחיבוק

פתחי תשובה

(ב) וכן נראה. עיין בחושבת אדוני אבי זקני פנים מאירות חלק א' סימן ע"ד באמצע התשובה: (ג) נראה. עיין ט"ז באו"ח סימן פ"ד (ס"ב) ובמגן אברהם סימן מ"ה ס"ב. ומדויק דברייה משמע דמקורות שלנו דמחממים אותם נכשירי זוחא, דינו כמרחץ ממש. ובספר פרי מגדים (משו"ס פד ס"ב) מביא דמחממים אותם (ס"ה פה) סימן פ"ד (ס"ב) מסופקים בהאי מילתא. ועיין בתשובת חתם סופר (יורה סימן ר"ו) שכתב דמאי דאביעריא להו פשיטא ליה להגאון עי"ב בספרו מור וקציעה (סי' פד) שכתב זה לשונו, וכל שכן בבית הטבילה דידן שרוחצים גם כן בחמין, פשיטא דאסור לגמרי לברך בשם, אלא יש לנהוג לברך קודם שנתכנסו, ולא תפסיק דביביר. ואף אם לא מחשב הכיפה, מכל מקום הפסק נמי אינה נחשבת, וכך אני נוהג עם ברבתי ציצית כשאני לובש שם בגדי אחר טבילה, עכ"ל. והוא ז"ל פלפל בזה, והביא גם כן ראייה לאיסור. ועיין שם עוד, שנשאל במי שיש לו בחוץ חדרו חפירה מקוה מים חמין לטהרת גשמים שבביתו ומכוסה בכיסוי נסרים, אי מותר ללמוד באותו החדר. והשיב, מאחר שהחדר שהחפירה בחוכו הוא נקי וטהור, רק לפעמים פעם או פעמים בחודש חופפת אשה בחוכו במים חמין, ונהי שהחפירה נפישא וזהמא, מכל מקום החדר שהוא רשות לעצמו נקי וטהור ולית ביה הבל ולא זוחמא, והחפירה מכוסה בנסרים, אין שום סכרא לאסור שם ללמוד. אך מהיות טוב, יעמוד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין מקוה המקוה המכוסה בנסרים. ועובדא דיענא שהחסיד מהור"ר זלמן זצ"ל בפרנקפורט דמיין היה לו מקוה חמין בחוץ חדרו חמין, ולמד שם, והוא רפך אדם מעולם, עיין שם:

מדאמרין פרק קמא דסוכה סוף דף י' (ע"ז), אמר שמואל, הישן
בכילה ערום והיא [אנייה] גבוהה עשרה, יוציא ראשו חוץ לכילה
ויקרא קריאת שמע, דסבר לכו רואה הערוה מותר, כן כתבו
החוספות (שם ד"ה מוציא), נמצא לדין אסור, והוא ממש ככלי שרחץ
בו רבינו חס. אלא ברור דאין שייכות אסור 'לא יראה' בן ערוה
דבר' אלא בשערותו מגולה באינו במים, אז אסור כל שקורא כנגדה
אלא אם כן במהפך פניו, כמבואר בשו"ע באו"ח סימן ע"ה (ס"ו),
אבל אם הוא תוך המים, אין בו משום גילוי ערוה, והוא כמו מהפך
פנים, רק שיש אסור משום לכו רואה הערוה, ודמיו למי שניסה
עצמו בלבוש ולא הפסיק בין לכו לערומו. ואם כן אשה הטובלת
ועומדת במים אחר הטבילה, ודאי מהני ההפסק שהיא עושה בידיה
בין לבה לערותה, כמו שכתב בשו"ע באו"ח סימן ע"ד (ס"ג) היתר
גמור. ולכאורה היה יותר טוב שלא יכנס לבה במים, כדי שלא יהיו
לבה וערותה בתוך המים, וכעין שזכרתי בשם הרשב"א, אלא דיותר
יש לניעות שמהא כולה מכוסה עד לוארה במים, כמו שכתב בשערי
דורא בהלכות נדה (ס"ב כג), ואחר כך יחזק בידי להפסיק, שכתב
פסק בשו"ע באו"ח סימן ע"ד סעיף (ל"ו) [ג'] דהוה הפסקה.
ואומן שעומדות במים בשעת ברכה, ואין מפסיקין בידיהם בין לב
לערוה, גם כן יש להם על מי לסמוך, דהיינו על הארחות חיים
שהביא בית יוסף, וזכרתי לעיל, דבאשה אין שייך כלל לבה רואה
ערוטה, כיון שהיא למטה מאד. ועל כן מוכל לברך בשים לה לבוש
המכסה, אף כשאין הפסקה בין לב לערוה תחת הלבוש, ומוקי לה
להיהא שאמרנו בגמרא דבעינן בשעת הפרשת חלה שיהיו פניה
טוחות בקרקע, היינו משום גילוי ערוה כשהיא ערומה, דדבר פשוט
אף על פי שאין באשה משום לבה רואה ערוה אפילו כשהיא עומדת,
מכל מקום יש גילוי ערוה בעומדת, כדאיתא בפרק קמא דסוטה
דף ח' (ע"א), האשה נסקלת כשהיא מכוסה מלפניה ואחריה לרבי
יהודה, מפני שכולה ערוה. ופירש רש"י (ד"ה שולה), שצית הבושת
שלה נראית מלפניה ומאחריה. ועל כן בעינן בגמרא סוף פרק מי
שמתו (ברכות כד.) לענין חלה שמהא יושבת, ואפילו ביושבת לא סגי
מפני העגבות שלה שמגולות, על כן הנריכו שפניה טוחות בקרקע,
פירוש דבוקות מאד בקרקע, שאפילו עגבותיה יהיו מכוסות. ואם
כן באשה העומדת ויש לה לבוש המכסה ערותה ועגבותיה, אף
שאין הפסק בין לבה לערותה, אין אסור לדעה זאת של ארחות
חיים שהביא בית יוסף. **ומורי** חמי ז"ל (קונטרס אחרון ד"ה והא)
סבירא ליה דבעומדת אין שום אסור משום גילוי ערוה לדעת
הארחות חיים הנ"ל, ואין צריך לפניה טוחות בקרקע אלא לכסות
עגבותיה. ועל כן הוקשה לו (שם ד"ה אבל) למאי דסלקא דעתך
בגמרא שם פרק מי שמתו דבעגבות אין בהם משום ערוה, למה
נריכה להיות יושבת, הלא בעומדת גם כן אין אסור, כיון שאין

מהני, אלא דעיקר קושינו דהערוה מגולה ועומדת, והאי קושיא
אחריית, וסוף סוף לא קשיא והרי לכו רואה את הערוה. ולפי מה
שכתבתי ניחא, דבמים כלולים ליכא משום גילוי ערוה, והא דלא
משני ש"ס הכי, היינו משום דש"ס פריך אהנא דמתינתין דקתני
יתכסה במים ויקרא, דמשמע דכיוסוי דמים הוי תקנתא ותו לא צריך
תקנתא אחרייתא, והרי לכו רואה את הערוה וליכא תקנתא בהא,
וליכא לשנויי בחובק זרועותיו, דאם כן הוה ליה להחנא לפרושי
דמירי בהכי, ומדנקט סתמא יתכסה במים, משמע דבא לומר
דבמים בלחוד סגי. ואין להקשות על התנא גופיה, אמאי לא נקיט
תקנתא דחיבוק. יש לומר, דהא מנייהו נקיט. אי נמי, דבמים נמי
הוי תקנתא לגילוי ערוה, מה שאין כן בחיבוק, והלכך נקט תקנתא
דשוה לתרווייהו, ודו"ק. **והשפא** אחי שפיר הא דכתב הרב באו"ח
סימן ע"ד סעיף ב', ואם אין לכו תוך המים רק למעלה מן המים,
אף כלולים שרי, על כן הוצרך הדרישה לחקוק עצמו ולפרש דמירי
שרותך בכלי דליכא גילוי ערוה, וזה אינו במשמע. ועוד, דהא
הרשב"א והראב"ד והר"ר יונה (והרב הוציא דין זה מהם, כמו
שכתב הדרישה גופיה) מירי להדיא צירד לטבול. אלא ודאי
דפרשיש, דכיון שענינו חוץ למים ומסתכל בחוץ, ליכא משום גילוי
ערוה (ואף על גב דבערוה בעשיות אמרינן החס בסוף פרק מי
שמתו (שם) שאסור לקרות קריאת שמע כנגדה, הא מפרש החס
טעמא 'ולא יראה' בן ערוה דבר' אמר רחמנא, והא קמתחזיא).
והשתא צעל כרחק מה שכתב הראב"ד כאן דעוברתן ברגליה, לאו
טעמא הוא משום גילוי ערוטה וכמו שכתב הדרישה, דהא כיון
שעיניה חוץ למים אף במים כלולים שרי, וכמו שכתב הראב"ד גופיה,
אלא טעמא כמו שכתבו העטרת זהב (לבוש) והבית יוסף (ד"ה ומ"ש
הראב"ד ואם) והב"ח (קונטרס אחרון ד"ה לאחר) משום לבה רואה את
הערוה. (והיינו דכתב הראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה) סתמא
דמעבור המים, דאי סבירא ליה טעמא אחרינא הוה ליה לפרושי,
אלא סבירא ליה הכי טעמא דסוף פרק מי שמתו, דעוברתן משום
לכו רואה את הערוה). **ומעשה** נסתלקה תלוגה הדרישה שהתרעם
על המחבר והרב שקצרו כאן ובאו"ח דצריהם, ונתנו טעות ומכשול
למעיינים בקיצור דצריהם אם כווננו למה שכתבתי, עכ"ל. דודאי אם
כווננו למה שכתב הוא, קצרו דצריהם, אבל למה שכתבתי, כל הדברים
פשוטים וברורים. וסלקא לן השתא דהראב"ד (וסיעתו) דהכא דכתב
לצריך שתעבור המים חולק הארחות חיים, והיינו דכתב המחבר
באו"ח דצרי הארחות חיים בשם יש מי שאומר, ואם כן הני נשי
ידון אם אינן נביאות הן בנות נביאות הן, דסבירא להו כהארחות
חיים, והלכך מצרכות במים כלולים שעניניהם חוץ למים, ומנהגן תורה
היא:

לבה רואה ערותה, ועל כן דחה דעת הארחות חיים מן ההלכה. ולא דק בזה, דודאי אסור גילוי ערוה יש בה אף בעומדת וכמו שזכרנו,
אלא קא משמע לן בעל ארחות חיים דכל שנחכסה הערוה ועגבות על ידי לבוש, אף על פי שאין הפסק בין לב לערוה, אפילו הכי שרי,
כמו ביושבת ופניה טוחות בקרקע, כיון שערוטה למטה מאד אין כאן אסור משום לבה רואה את הערוה. **ונראה** ברור דגם הרא"ש
(ה' נדה בקיצור ס"ב) סבירא ליה כמו הארחות חיים, שהרי כתב הטור סימן זה משמו וזה לשונו, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל,
כשפושטת מלבושיה כשעומדת בחלוקה תכרך, ותפשוט חלוקה ותטבול, עכ"ל. הרי שלא חש אלא לגילוי ערוה לחוד, אבל כשלוש חלוקה
די בכך אף על פי שאין הפסק בין לבה לערוה, שכן דרך ההולכים בחלוקה, שהרי לא הצריך שיהיה אזור להפסיק. אלא ברור דסבירא
ליה כארחות חיים דלעיל, שאין באשה משום לב רואה הערוה. ובה מיושב לשון הטור שהאריך בדברי הרא"ש ולא כתב בקיצור וכן כתב
אדוני אבי הרא"ש ז"ל כדרכו. אלא דבר ברור כיון דלעיל מיניה כתב דצרי הראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה) דסבירא ליה שתכרך קודם
טבילה, ואם לא ברכה קודם טבילה נריכה לעבר המים, והיינו על כרחק משום לבה רואה ערותה דלא סבירא ליה כארחות חיים דלעיל,
וכתב הטור שכן כתב הרא"ש לענין שתכרך קודם טבילה סבירא ליה כהראב"ד דלא כר"י (ראה חס' פסחים ז': ד"ה על הטבילה) ובעל הלכות
גדולות (ס"י מה) שכתבו שתכרך אחר הטבילה, אבל במה שכתב הראב"ד שצריכה לעבר המים, בזה לא סבירא ליה להרא"ש כן, אלא די
בכך שבעוד חלוקה עליה תכרך, ולא חיישין ללבה רואה ערותה. **ואם** כן כיון שהארחות חיים והרא"ש סבירא להו כן דבאשה אין שייך
לבה רואה ערותה, וכבר פסק כן בשו"ע באו"ח סימן ע"ד, מי ימחה ביד שום אשה שתסמוך על זה, וכל שהיא במים אפילו [הם
כלולים], ממילא נחכסה ערותה ועגבותיה כאילו היה עליה לבוש מלפניה ומאחריה, ואין בה משום גילוי ערוה כמו שהוכחנו לעיל, לא
אכפת לן בלבה רואה ערותה. אבל מכל מקום על דא היותר טוב תעשה בחיבוק ידיה להפסיק בין לבה לערותה והיא בתוך המים, יראה
ידי חובתה לדברי הכל. ואף על גב שרמ"א כתב כאן שנהגים לכסות בצנדה או בחלוקה, אפשר שצימיו נהגו כן, אבל עכשיו לא נהגו
כן, כמו שהעיד בעל הדרישה, אלא שכתב שלא יפה הם עושים. וגם אנו שמענו שהנשים אינן נוהגין אפילו בחיבוק ידיהם בהפסק בין
לב לערוה, ונראה שגם זה אליבא דהלכה, אלא שלכתחילה יש לעשות חיבוק ידיהם כמו שאמרנו דאין פקפוק על זה, כן נראה לענ"ד:

חצר המרחץ וכו'. פ"ק דשבת (שם) תניא הנכנס לבית המרחץ מקום שב"א עומדים לבושים יש שם קריאת שמע ותפלה מקום שב"א עומדים ערומים ולבושים יש שם שאלת שלום ואין שם ק"ש ותפלה:

וכתב ה"ר מנוח וא"ד דכיון דאיסור מרחץ מפני שעומדים שם ערומים ה"ה להני מקואות שטובלות בהם הנשים אסור לברך או לקרות בתוכו ולא מסתבר דעיקר איסור המרחץ אינו אלא משום איסור זוהמא והבלא דאית ביה על ידי שתשמישו בחמין אבל הני מקואות שהמים שלהן צוננין ליכא זוהמא ומותר וצ"ע דהא לענין מזוזה הטבילה כבית המרחץ עכ"ל ובי"ד סי' ר' איתא דהנשים מברכות במקוה אך נ"ל דמ"מ אסור לכנס לתוכה בכתבי הקדש דאסור לעמוד לפני השם ערום כדאיתא בשבת דף ק"כ ומה"ט פטור ממזוזה וכשאין שם אדם מותר דדוקא במרחץ החמירו אף על פי שאין שם אדם אבל לא במקוה כנ"ל.

מגן אברהם סימן מה

משמע דאסור ליכנס בתפילין למקום שטובלין שם ובכ"מ פ"ג מק"ש כתב בשם הר"ר מנוח איכא מ"ד כיון דאיסור מרחץ מפני שעומדים שם ערומים ה"ה להנך מקואות שטובלין בהם הנשים אסור לברך בתוכן ולא מסתבר דעיקר איסור המרחץ משום זוהמא והבלא דאית ביה על ידי שתשמישו בחמין אבל צוננין מותר וצ"ע דהא לענין מזוזה בית הטבילה כבית המרחץ עכ"ל ובי"ד סי' ר' איתא דהנשים מברכות במקוה אך נ"ל דמ"מ אסור לכנס לתוכה בכתבי הקדש דאסור לעמוד לפני השם ערום כדאיתא בשבת דף ק"כ ומה"ט פטור ממזוזה וכשאין שם אדם מותר דדוקא במרחץ החמירו אף על פי שאין שם אדם אבל לא במקוה כנ"ל.

מגן אברהם סימן פה

איתא בשבת דף ק"ן שמותר להרהר בד"ת נגד ערוה דכתיב ולא יראה בך ערות דבר דבור אסור הרהור מותר ועיין ברא"ש תר"י במשנה בעל קרי וכו' וצ"ל דהא דאסור להרהר במרחץ היינו משום דנפיש זוהמיה וכמ"ש סי' מ"ה.

ט"ז אורח חיים סימן פד

בכ"מ כתב וז"ל כתב הר"ר מנוח וא"ד כיון דאיסור מרחץ מפני שעומדים שם ערומים ה"ה להני מקואות שטובלים בהם הנשים דאסור לברך או לקרות בתוכו ולא מסתבר דעיקר איסור מרחץ אינו אלא משום איסור זוהמ' והבל' דאית ביה ע"י שתשמישו בחמין אבל הני מקואות שמים שלהם צוננים ליכא זוהמ' ומותר וצ"ע דהא לענין מזוזה בית הטבילה כבית המרחץ עכ"ל וק"ל ממ"ש בברכת הטבילה בי"ד סי' ר' שכ' הרא"ש כשפושטת מלבושיה כשעומד בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול עכ"ל משמע דשייך לברך בבית הטביל' ונ"ל דהך בית הטבילה יש לו ממש דין בית האמצעי של המרחץ דקצת' ערומי' כו' ולכתחלה אין לברך שם שום ברכה רק ברכת הטבילה היא הכרחית שם שהיא שייך לטבילה ה"ל כמו אמצעי של מרחץ דאין חולצין התפילין אם הניחן כבר כמ"ש סי' מ"ה. ה"נ כדיעבד דמי' כיון שא"א בע"א אבל במים מותר בכל ברכות כמ"ש לענין ק"ש בסי' ע"ד דמותר בעכורים או בצלולים אם אין לבו תוך המים:

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן פד

הר"ר מנוח צפרק ג' מקריאת שמע הלכה ג' סובר אמלעי נמי הואיל ויוצאין מחמין נפיץ הכלל, ועיין חלילה רצה [ס"ק א.]. והט"ז סובר דבית הטבילה כאמלעי דמי ואין לצרך קום צרכה, רק צרכה הטבילה דיעבד הוא. ובמים שרי בכל ענין, וא"כ טוב יותר לצרך אם הם עכורים וכדומה. ולפי זה הני מקואות העומדים במרחץ גופייהו, במרחץ אסור לצרך ובמים ל"ע, די"ל הכלל דמרחץ נפיץ ובמים נמי אסור.

(א) וקצת ערומים וכו'. כתב בכסף משנה [ק"ש פ"ג ה"ג] בשם הר' מנוח [בספר המנוחה שם] זה לשונו, [ואיכא דאמרי] כיון דאיסור מרחץ מפני שעומדים שם ערומים, הוא הדין למקוואות שטובלין בהם הנשים אסור לברך או לקרות בתוכו. ולא מסתבר, דעיקר איסור המרחץ אינו אלא משום איסור זוהמא והבלא דאתי ביה ע"י שתשמישו בחמין, אבל הני מקוואות שהמים שלהם צוננים ליכא זוהמא ומוותה. וצ"ע דהא לענין מזוזה [יומא יא ע"א] בית הטבילה בבית המרחץ עכ"ל. ונחלת צבי [בעטרת צבי סק"ד] כתב בסתם דמותר במקוואות, וכן פסק רמ"א ביו"ד סי' ר'. ונראה דס"ל לתרץ דשאני מזוזה דבעינן דירה עשויה לכבוד כדאיתא ביו"ד סי' [רפ"ו] כנ"ל. אך קשיא לי מאי שנא מאמצעי דשם ליכא זוהמא, דהא אין מזיעין אלא בפנימי, ואין האמצעי אלא שנכנסין לתוכו ערום ולובשין אותו מיד, כמבואר בשבת דף [מ ע"א] בש"ס ופוסקים, ואפילו הכי אסור לקרות בתוכו. ודוחק גדול לומר כיון שיוצאין מפנים לאמצעי ערום יהא זוהמא והבלא. לכן נ"ל דהר"ר מנוח דמתיר במקוואות, מתיר דווקא כשאין בו אדם, וס"ל באמצעי מותר כשאין בו אדם ודו"ק. ועיין במג"א סי' מ"ה [סק"ב] דלא ירד לזה. ומזה קשיא על הב"ח [ס"א] שפסק בסתם דגם באמצעי אסור

כשאין בו אדם. ועולת תמיד [סק"א] כתב עליו שדבריו נכונים. ולענ"ד מותר כשאין בו אדם, וכן משמע מב"י וש"ע ולבוש שכתב דבית הפנימי מאוס הוא וכו', משמע דאמצעי מותר כשאין בו אדם. וכן נ"ל מוכח מרש"י סוף פ' מי שמתו [כו ע"א] דפירש על הא דקאמר מרחץ שאמרו אף שאין בו אדם זה לשונו, אסור להרהר בו ע"כ, הרי דמיירי בפנימי דווקא, דאי באמצעי הא מותר להרהר בו. אך קשה מאי פריך הש"ס בשבת דף יו"ד [ע"א] על רב אדא דאמר מותר להתפלל בבית המרחץ, מהא דמרחץ שאמרו אף שאין בו אדם, דלמא מיירי רב אדא באמצעי דווקא. וי"ל דסתם מרחץ מיירי בפנימי, דהא בפ' כירה [שם מ ע"א] אמרין דבבית המרחץ אסור להרהר, וקי"ל דדוקא בפנימי אסור. ועוד דא"כ הוי ליה לרב אדא לפרש דמיירי באמצעי שלא נטעה להקל גם בפנימי, ותדע דאל"כ תיקשי מאי פריך מהזמינו לבית המרחץ דיהא אסור כמו בית הכסא, אלא ע"כ פשיטא לש"ס דרב אדא מיירי אפילו בפנימי. והשתא ניחא מה דפריך הש"ס בב"ק דף פ"ו [ע"ב] בית המרחץ בר בושת הוא דעומדים ערומים ולא מוקי לה באמצעי, ועי"ל. כתב הט"ז [סק"ב] דבמים מותר בכל הברכות כדלעיל סי' ע"ד [ס"ב]:

מור וקציעה סימן פד

בטור. בפנימי הכל אסור. צ"ע על הנשים שמברכות בבית הטבילה הפנימי, שעומדות שם ערומות, ולא גרע ממרחץ. וראיתי בט"ז שכתב לפי שהיא הכרחית, ומדמי לה לדיעבד. ולא ידענא אמאי לא אפשר לה לברך בחוץ, וכדקי"ל בי"ד סי' ט' לענין ברכת השחיטה, בהרחקת ד"א ממקום המטונף, וכ"ש בבית הטבילה דידן שרוחצין שם ג"כ בחמין פשיטא דאסיר לגמרי לברך שם, אלא יש לה לנהוג לברך קודם שתכנס ולא תפסיק בדבור, ואף אם לא תחשב תכיפה, מ"מ אינה נחשבת הפסקה. (והכי עדיף מלברך במקום שאסור). וכך אני נוהג עם ברכת ציצית כשאני לובש שם בגדיי אחר טבילה.

משמרת הטהרה פי"ז הע' 23

שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שכל דברי הפו' במקומות שמחממין את המים עד כדי רתיחה ומעלים המים הבל רב ברתיתחתן ואח"כ מערבבים אותם במים צוננים כמעשי הבלנין בגמ' שבת מ אבל בזמנינו במקוואות שיש הסקות ומחממים את המים מעט שיהיה נעים לטבול בהם בזה מעיקרא אין המים מעלים הבל רב ואין עליהם תורת חמים כלל רק פושרים ולא אלו מקוואות של חמין שדיברו הפו' עכ"ד.

הם לבושים, יכולין להניח שם תפלין לכתחלה, ובבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים (ה) ומקצת ערמים, אינו יכול להניחם לכתחלה, ואם היו בראשו אינו צריך לחלצן, (ו) ובבית הפנימי שכל העומדים שם ערמים, אפלו היו בראשו צריך לחלצן:

אוצר החכמה

הלכות ברכות השחר ושאר ברכות

מו דיני ברכת השחר. ובו ט' סעיפים:

א ברכות ט.

א. (א) כשיעור (ב) משנתו (ג) יאמר אלהי ^(ה) נשמה. כשישמע קול התרנגול יברך הנותן (ד) לשכוי בינה. ^(ז) כששובש יברך (ה) מלביש ערמים. כשיניח ידיו (ו) על ^(ז) עיניו יברך פוקח עורים. כשישב יברך מתיר אסורים. כשזוקף יברך זוקף כפופים. כשיניח רגליו בארץ יברך רוקע הארץ על

באר היטב

ט. נשמה. אם ברך ברוך מחיה מתים במקום אלהי נשמה יצא, פרי חדש: **ז.** כששובש. לא דוקא שישן ערם אלא כיון ששובש מלבוש העליון שעליו מברך ברכה זו, פרי חדש: **ג.** עיניו. פרוש, על ידי, מפה דאסור להניח ידיו על עיניו קדם נטילה כמו שכתב סימן ד:

שערי תשובה

(א) נשמה. עין באר היטב. והפרי חדש הביא ראיה לזה מלשון הירושלמי, ועין לעיל סימן ו מה שכתבתי. ועין מה שכתב המגן אברהם בריש הסימן קדם באו לבית הכנסת יאמר ואני כו'. ובספר פרי עץ חיים נראה שיאמר תחלה בבית אלהים כו'. וריש וירושלמי עצמו בהקנסו לבית הכנסת מרב פחדו, וימתין וישהה מעט שלא יקנס בפתע פתאם, וקדם שיכנס יאמר ואני כו' ואחר כך יכנס, וכשיכנס לבית הכנסת ישתחוה נגד ההיכל ויאמר מזמור אלהים כו'. והחיים כתב להגיה במגן אברהם קדם באו לבית הכנסת יאמר ברכה זו, ואחר שיאמר הפסוק יכנס, וכן כתב במ"ח וכן הוא בזהר בראשית וכו' וקרא, לא לבדי לבר נש לאעלא לבי כנישתא אלא אי אמליך בקרמיתא כו', עין שם. ועין בשלמי צבור שהביא לשון מוה"ר חיים ויטאל, ואחר שאמר פסוק זה בפתח בית הכנסת אז תכנס אחר כך לבית הכנסת, ולא תאמר פסוק זה אחר שנכנסת כי טעות ביד הנוהגין כן, עד כאן לשונו: (ב) כששובש. עין באר היטב. ועין לקמן סימן רכג בלבוש בגד חדש יאמר מלביש ערמים, וכתב באלהי רבה שם אף שכבר ברך שחרית חוזר ומברך כששובש, אף אם לכשו שחרית נפטר בברכה זו עין שם. ונראה לפי מה שכתב בבאר היטב בשם הלכות קטנות, הקונה כובע יברך עוטרי ישראל, ובאכנס אותו ישראל, והמנוח כתב על זה שיאמר בלא שם ומלכות, יש למדקדק במעשיו ללבש שחרית ויכונן לפטרם באמירת ברכות אלו ועדפי מלומר בלא שם ומלכות: (ג) עיניו. עין באר היטב. ועין באלהי רבה בשם הפרישה שכתב, דהינו, בעור שעניו סגורים או שחפץ בשנה, דרך למשמש על גבי עור העין שעל ידי זה מעביר חבלי שנה מעיניו, עין שם, וכתב באלהי רבה דמשמע שמתר לעשות זה בידו ממש. ועין לעיל סימן ד במתניין ברכה בשם מור וקציעה דמבחוץ שירי, והוא השיג על זה מדברי האחרונים כאן וכתב שכן משמע בזה וישלח ובאלפסי וזוטא להרמ"ע דאפלו מבחוץ אסור, עין שם ועין לקמן סימן רט במגן אברהם אם המברך ברכת השחר

משנה ברוכה

(ה) ומקצתן ערמים. יש אומרים דאם עתה אין שם אדם ערם מתר להניח בו תפלין ולברך, ^א ויש אסרין, כיון דהמקום מיחד לזה, דין מרחץ עליו במקצתו. ובית הטבילה, משמע בט"ז סימן פד דדין בית אמצעי יש לו לכל דבר, ורק ברכת הטבילה מתר לברך בה, עין שם טעמו. ומהמגן אברהם בסימן זה משמע דבאין בה אדם ערם מתר להניח בה תפלין ולברך, דדוקא במרחץ החמירו אף על פי שאין שם אדם, משום שזהמתו רבה מהכל החמין שמשתמשין בה, מה שאין כן במקוה וואם שופכין בה גם כן חמין ^י יש לעיין, אבל אם יש שם אדם ערם אסור לכנס בה בתפלין וכתבי הקדש, דאסור לעמוד לפני השם ערם. ועין לקמן בסימן פד במשנה ברוכה בענין זה: (ו) ובבית הפנימי. בזה "לכלי עלמא אפלו אין שם אדם ערם, דנפישא זממה ובבית הכסא דמיא:

מו קדם באו לבית הכנסת בעוד שהוא עדין בהחצר בית הכנסת, יאמר

בבית אלהים נהלך ברגשי. וירגיש וירתע עצמו בהקנסו לבית הכנסת מרב פחדו, וימתין וישתהא מעט ויאמר: ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, ואחר כך יכנס [שערי תשובה בשם פרי עץ חיים]:

א (א) כשיעור וכו'. כל הברכות האלו הוא משום ^א דאסור לו לאדם להנות מן העולם הזה בלי ברכה, וכל הנהגה מן העולם הזה בלי ברכה כאלו מעל. דרמו קראי אהרדי, כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב והארץ נתן לבני אדם, ותרצו לא קשיא, כאן קדם ברכה כאן לאחר ברכה, רוצה לומר, קדם ברכה היא לה' ואסורים לה' כהקדש שהוא לה', ואחר הברכה הותר הכל לבני אדם, ואם כן כיון שקדם הברכה היא לה' הרי הכל קדש לה' ויש בה מעילה אם נהנה ממנו, כמו בתרומה שהיא קדש. לפיכך תקנו חכמינו ז"ל ברכה על כל דבר ודבר מהנהגת העולם שהאדם נהנה ממנו: (ב) משנתו. רוצה לומר, דוקא ^ב סוף שנתו, ולא כל זמן שקיץ באיזה שעה שתהיה: (ג) יאמר אלהי נשמה. צריך ^א להפסיק מעט בין אלהי לנשמה, כדי שלא יהיה נשמע שהנשמה היא אלהיו חס ושלום. ודיני ברכת אלהי נשמה עין לעיל בסימן ו במשנה ברוכה סעיף קטן יב: (ד) לשכוי. הלב ^א נקרא שכוי בלשון המקרא, דכתיב או מי נתן לשכוי בינה, והלב הוא המבין, ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן זה, וגם ^א יש בשמיעתו לאדם הנאה שיודע שהוא קרוב ליום, ובערבי קורין לתרנגול שכוי, להכי תקנו ברכה זו בשמיעת קול התרנגול, ועין לקמן בסעיף ח: (ה) מלביש ערמים. לאו דוקא שישן ערם, ^א אלא כיון שאדם לובש מלבוש העליון שעליו מברך ברכה זו: (ו) על עיניו. פרוש, על ידי ^א החלוק, דאסור להניח ידיו על עיניו קדם הנטילה, כמו שכתוב סימן ד:

שער הציזון

ב. מבית יוסף ואלהי רבה לקמן בסימן פד: ג. ב"ח ועלת תמיד ופרישה: ד. פרי מגדים: **מו** א. א. טור: ב. כסף משנה: ג. עטרת זקנים: ד. רא"ש: ה. בלוש: ו. פרי חדש: ז. אחרונים:

ט מרדכי שם.

אם משתינין יִבְהֵם לַפַּעַמִּים, אָסור לַהֲרַהֵר בָּהֶם בְּדַבְרֵי תוֹרָה, כֹּל שֶׁכֵּן לַקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע (הגהות מיימוני): **ה**.^[*] **בְּנֵי אָדָם שֵׁישׁ לָהֶם סַפְסָל זָנוּקוֹב וְנִפְנִינן עָלָיו, מִתֵּר לַקְרוֹת (יג) קְרִיאַת שְׁמַע בְּנִגְדּוֹ, כִּינן שְׁאִין הַצּוֹאָה עַל הַנֶּקֶב וְגַם ^[*]אֵין הַגֶּרֶף תַּחַת הַנֶּקֶב, וְעוֹד שֶׁהֶנָּקֵב תָּמִיד מְכַסֶּה בְּדָף ^[*]ח)** וְכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא בְּמָקוֹם שְׁאִין קוֹרִין (יד) חוֹזֵר וְקוֹרֵא) (מיימוני פרק ג):

פד אם מִתֵּר לַקְרוֹת בַּמֶּרְחָץ. ובו סעיף אחד:

א. **אֶמְרָחֵץ חֹדֶשׁ (א) שְׁלֹא רָחַצוּ בוּ (ב) מִתֵּר לַקְרוֹת בוּ, ⁶(8) ^[*]א וְכִינֶשֶׁן, בְּבִית הַחִיצוֹן שֶׁכָּל הָעוֹמְדִין שָׁם**

א שבת י ותיבאו הרי"ף

ורא"ש בסוף פרק מי שמתו.

שערי תשובה

(א) **וְכִינֶשֶׁן**. עַיִן בְּאֵר הַיֵּטֵב. וְעַיִן בְּשׁוּ"ת בֵּית יְהוֹרָה סִימָן י'. וְעַיִן בַּמַּחְזִיק בְּרַכָּה בִּשְׁם

באר היטב

ג. **בָּהֶם**. נִרְאֶה דְּמַכָּל מָקוֹם אֵין לָזֶה דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא לַעֲנִין הַרְחָקָה מִכִּנְגְּרוֹ כְּדִלְעִיל, דְּהָא בְּמֵי רִגְלִים אֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּנִגְדֵי הַקְּלִיחַ לְבַד, שׁו"ז: **ד**. **זָנוּקוֹב**. זֶה לְשׁוֹן הַמֶּרְדִּכִּי. וְכַתֵּב הַבֵּית יוֹסֵף, נִרְאֶה מִדְּבָרָיו, דְּסַפְסָל נָקִיב זֶה דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא יֵשׁ לוֹ, וְלִפִּי זֶה צָרִיד לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת, עַד כָּאֵן לְשׁוֹן הַבֵּית יוֹסֵף. וְכַתֵּב הַשׁו"ז, מֶה שֶׁכַּתֵּב הַבֵּית יוֹסֵף אַרְבַּע אַמּוֹת זֶהוּ לֹא־חֲרָיו, אָכֵל לִפְנֵיו לֹא מוֹעִיל וְצָרִיד לְהַרְחִיק מֵלֹא עֵינָיו, וְכֵן הַעֲלָה הַמֶּגֶן אַבְרָהָם דְּסַפְסָל נָקִיב דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא וְשֵׁן שְׁאִין בּוֹ צוֹאָה יֵשׁ לוֹ וְצָרִיד לְהַרְחִיק מִלִּפְנֵיו מֵלֹא עֵינָיו. וְעַל כֵּן יֵשׁ לָזֶהר בְּאוֹתָן בְּתִים שֵׁישׁ בְּתוֹכָם כִּסּוּאוֹת קֹטְנִים נְקוּבִים לְצַדֵּי הַיָּלָדִים שְׂבָבִית, שִׁיחֵיו מְכַסִּים בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וְדַבְרֵי תוֹרָה אִף עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶם צוֹאָה, אוֹ שִׁיּוּצִיאַם מִהַחֲדָר שֶׁמִּתְפַּלֵּל שָׁם, שׁו"ז. וּבְבֹאֵר הַיֵּטֵב אָשֵׁר לִפְנֵי כַּתֵּב בֵּזֶה הַלְשׁוֹן, וְנִרְאֶה לִי לְהַקֵּל מִמֶּה שֶׁכַּתֵּב בְּסֻעִיף ד' וְדו"ק, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְכוֹנֵתוֹ שְׂרוּצָה לְדַמּוּת דִּין זֶה לְדִין בֵּית הַכֶּסֶּא שֶׁהוּא בְּתַפִּירָה בְּסֻעִיף ד' עַיִן שָׁם, וְלֹא אוּכַל לְהַכִּין. וְלִדְעֵתִי רַחוּק זֶה מִזֶּה כִּרְחוּק מִזֶּרֶחַ מִמַּעַרֵב וְקַל לְהַכִּין. צוֹאָה בְּמִים לֹא נִתְבַּשֵּׁל אֲלָא אִם כֵּן בְּמִים עֲכוּרִים, הִנֵּהת הַרִי"ף עַיִן לְעִיל סִימָן עוֹ סֻעִיף קָטָן ח. וְהַמֶּגֶן אַבְרָהָם הִבִּיאוֹ שָׁם בְּסֻעִיף קָטָן ט. וּבְבֹאֵר הַיֵּטֵב אָשֵׁר לִפְנֵי כַּתֵּב זֹאת בִּשְׁם מְצֵאתִי, נִעְלָם מִמֶּנּוּ אִזּוֹ דַּבְרֵי הַמֶּגֶן אַבְרָהָם בְּסִימָן עוֹ מֶה שֶׁכַּתֵּב: **ו**. **וְכִינֶשֶׁן**. אִף עַל פִּי שֶׁעֲכָשׁוּ אֵין שָׁם אָדָם, שׁו"ס בֵּית יוֹסֵף. וְעַיִן לְעִיל סִימָן מֶה סֻעִיף קָטָן ג' שֶׁכַּתֵּבְתִּי שָׁם

משנה ברורה

לְגַמָּא שְׁמַשְׁתַּינִים שָׁם. וְכַתֵּב הַשׁו"ז דְּמַכָּל מָקוֹם לְמַחְצוֹת בֵּית הַכֶּסֶּא הִנֵּה אֵין לָהֶם דִּין מַחְצוֹת בֵּית הַכֶּסֶּא לְהַרְחִיק מִמֶּה מִכִּנְגְּדוֹ, וְכַנֵּ"ל בְּסֻעִיף קָטָן ה, דְּהָא בְּמֵי רִגְלִים אֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּנִגְדֵי הַקְּלִיחַ לְבַד, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּפְּלַע הַאֲרָץ אָסוּרוֹ רַק מִדְּרַבְּנָן, וְאֵין מַחְצוֹת אֵלּוּ נִקְרָאִים בְּשִׁבְלִי זֶה מַחְצוֹת בֵּית הַכֶּסֶּא. וְנִרְאֶה דְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שְׁנוּהִגִּין לַעֲשׂוֹת מָקוֹם מִיַּחַד לְהַשְׁתַּנֵּה לְכָל, וְיִדּוּעַ שְׁאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת מִסְרִיחִין מֵאֵד, גַּם עַל מַחְצוֹתֵיהֶן יֵשׁ שָׁם בֵּית הַכֶּסֶּא לְכָל דִּינָיו, דְּמֵיֵא דַּעֲבִיט שֶׁל מִי רִגְלִים שֶׁמִּבְּאֵר [בְּסִימָן פו] בְּהַרְבֵּה פּוֹסְקִים דְּאָסוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, וְאִף עַל גִּבְ דְּמֵי רִגְלִים עֲצָמָן אֵינִין אֲלָא מִדְּרַבְּנָן, מִכָּל מָקוֹם כִּינן שֶׁהוּא מִיַּחַד לָזֶה הוּא מִסְרִיחַ בִּיּוֹתֵר וְחִמִּיר טְפִי, וְהִכֵּי נִמִּי דְכּוֹתַת. וְעַיִן בְּסִימָן עט בְּכַרִּי מְגִדִּים דַּדְעָתוֹ דְּמֵי רִגְלִים הַמְּסְרִיחַ אָסוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה: **ה** (**יג) קְרִיאַת שְׁמַע בְּנִגְדּוֹ**. **"** סְבִירָא לֶה דְּאֵין לוֹ דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא יֶשֶׁן, דְּקִימָא לָן דְּאָסוּר לִפְנֵיו בְּמֵלֹא עֵינָיו אֲפֹלוּ פּוּנו מִמֶּנּוּ הַצּוֹאָה, אֲלָא רַק דִּין בֵּית שֶׁהַזְמִינוּ לְבִית הַכֶּסֶּא הַמִּבְּאֵר בְּסֻעִיף ב, כִּינן שְׁאִין עָלָיו צוֹאָה מַעוֹלָם, וְהַגֶּרֶף אֵין עוֹמֵד תַּחְתּוֹי כִּי אִם בַּעַת הַצָּרֶף. אָכֵל **"** הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים חוֹלְקִין עָלָיו וּסְבִירָא לֶהוּ דִּישׁ לוֹ דִּין בֵּית הַכֶּסֶּא יֶשֶׁן, כִּינן שֶׁנִּפְנִינן עָלָיו, וְעַל כֵּן צָרִיד לָזֶהר כְּשִׁרּוּצָה לַקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וְלַהֲתַפְלֵל אוֹ לְדַבֵּר אִיזֶה דַּבְרֵי קִדְשָׁה, שִׁיּוּצִיאַ הַכֶּסֶּא מִהַבִּית, אוֹ שִׁיעֲמִידֵהוּ מִלְּאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ שִׁיכְסֶה כֹּל הַכֶּסֶּא בְּבִגְד אוֹ בְּדָבָר אַחֵר, וְאֲפֹלוּ הוּא נָקִי וְאֵין בּוֹ רִיחַ רַע וְאֵין הַגֶּרֶף עוֹמֵד תַּחְתּוֹי וּמְכַסֶּה לְמַעַלָּה הַנֶּקֶב בְּדָף. וְכֵן יֵשׁ **"** לָזֶהר בְּאוֹתָן בְּתִים שֵׁישׁ בְּתוֹכָם כִּסּוּאוֹת קֹטְנִים נְקוּבִים לְצַדֵּי הַיָּלָדִים שְׂבָבִית, שִׁיחֵיו מְכַסִּים בְּבִגְד בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וְדַבְרֵי תוֹרָה אִף עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶם צוֹאָה, אוֹ שִׁיּוּצִיאַם מִהַחֲדָר שֶׁמִּדְּבַר שָׁם דַּבְרֵי קִדְשָׁה, וּבַפֶּרָט כִּי הַקָּטָן רָגִיל לְלַכְלָף הַכֶּסֶּא בַּעַת שֶׁהוּא נִפְנֶה, וְלַכְלִי עֲלֵמָא יֵשׁ עָלָיו שָׁם בֵּית הַכֶּסֶּא אִף בַּעַת שֶׁהוּא נָקִי. כַּתֵּב בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים לַעֲנִין סַפְסָל נָקִיב, דָּאִם הַסַּפְסָל מִיַּחַד לִישִׁיבָה כְּמוֹ כֶּסֶּא שְׁמִיחֵדִין לִישִׁיבָה, וּמְכַסֶּה בְּכַר, וּכְשֶׁצָּרִיד לְהַדְבֵּר מִסִּיר הַכַּר שֶׁעָלָיו וְנִפְנִינן עַל הַכְּלִי הַנִּנְצָכַת שָׁם, שֵׁישׁ לְהַתִּיר לַקְרוֹת וְלַהֲתַפְלֵל בַּעַת שֶׁהוּא מְכַסֶּה בְּכַר אִף אִם אֵין מְכַסֶּה בְּדָבָר אַחֵר כָּלָל, דְּאֵין עָלָיו שָׁם בֵּית הַכֶּסֶּא, עַיִן שָׁם טַעְמוֹ. וְעַיִן בְּבֹאֵר הַלֵּכָה (אוֹת ו) מֶה שֶׁכַּתֵּבְנוּ עוֹד כְּזֶה: **(יד) חוֹזֵר וְקוֹרֵא**. עַיִן בְּבֹאֵר הַלֵּכָה (אוֹת ז):

פד א **(א) שְׁלֹא רָחַצוּ**. פְּרוּשׁ, אֲפֹלוּ פַּעַם אַחֵד, דְּאִי רָחַצוּ, תּוֹ הָיוּ לֶה כְּמֶרְחָץ יֶשֶׁן לְכָל דִּינָיו, מֵאַחֲרֵי דִּהְיָה בּוֹ הַזְמָנָה וּמַעֲשֶׂה: **(ב) מִתֵּר לַקְרוֹת**. וְאִף עַל גִּבְ דְּבִבִּית הַכֶּסֶּא קִימָא לָן לְעִיל

שער היציון

ה יח. כֵּן פִּרְשׁוּ הַפְּרִישה וְהָאֵלִיָּה רַבֵּה וְהַמַּשְׁבָּצוֹת זֶהָב וְהַמַּאמֵר מְרַדְכִי אֵת דַּעַת הַמַּחְבֵּר: **י**ט. הַשׁו"ז וְהַמֶּגֶן אַבְרָהָם, וְכֵן כַּתֵּב הָאֵלִיָּה רַבֵּה דִישׁ לְהַחֲמִיר לְמַעֲשֶׂה, וְכֵן כַּתֵּב הַגֶּרֶף וְהַדְרֵךְ הַחַיִּים וְהַחַיִּי אָדָם: **כ**. שׁו"ז וְשֹׁאֵר אַחֲרוֹנִים:

תרומה: ו. הליכות.

לבושים מתר, ובאמצעי שקצת העומדין שם לבושים (ג) וקצת ערמים, יש שם שאילת שלום (ד) אבל לא קריאת שמע ותפלה. הגה ומת' (ה) להרהר שם בדברי תורה (ר"ן בפרק קמא דשבת ופרק כל הצלמים). ^[א*] ובפנימי שכלם עומדים שם ערמים, (ו) אפלו שאילת שלום ^[ב*] אסור. (ואסור (ז) לענות אמן בבית המרחץ) (ר"ן פרק כירה):

שערי תשובה

מור וקציעה לערער על המנהג שהנשים מכרכות במקום שרוחצות שם בבית הטבילה בחמין ודאסורות, אלא תכרך קדם שתכנס ולא תפסיק בדבור. ומחזיק ברכה כתב דכיון שעל הרוב נפסקו בזמן בזה שאינו קצור, סמכו על ה"ט דחשוב דיעבד, עין שם. ועין בפנים מאירות חלק א סימן פו שאם עשו שנוי מעשה בגופו של מרחץ ונקרו התנור וכיוצא ועשהו בית, מתר לרור ולכרך ולהניח פתחו מזוזה, עין שם: (ב) אסור. עין באר היטב. ועין בבכור שור בחדושי סנהדרין דף סה שכתב בשוב דברי הפ"ח והביא ראיה לדבריו ומסיק שהעקר בדברי הפ"ח, וצריך לזהר מלקרא אדם ששמו שלום בבית המרחץ ובית הכסא כי אם כפרושו כלשון לע"ז, ועין שם מה שכתב על דברי הש"ס דסוטה גבי שמשון, ועין מה שכתב בשו"ת בית אפרים חלק אבן העזר סימן פו דף קסב ע"ב בבאור דברי התוספות שכתב דף י' אהא דשם גופה אקרי שלום, ועל דברי הכסף משנה ולחם משנה על הרמב"ם שהשמיט הדין דאין שאילת שלום במרחץ, ודברי הנקודות הכסף ביונה דעה סימן רעו עין שם. ועין ביונה דעה סימן רעו שלא לכתב שלום שלם, ובכרכי יוסף סימן פה כתב דרכא דעלמא אין נזהרים, ועין שם שהביא מחדושי הריטב"א שכתב כתב יד בשם התוספות דשלום משמות נמחקים ואין נזהרין לכתבו בשטרות של רשות, וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ג. ובכ"ן בחדושי שכתב יד כתב משם רבנו יחיאל שאסור לכתב שלום באגרת הרשות שמצוי לזרק באשפות וכן אנו נוהגין שלא לכתב שלום שלם, עד כאן לשונו. ועין בתשב"ץ חלק א סימן קעו ובשו"ת תרשב"ש סימן רסז ובכרכי"ש חלק ב סימן רך ובשאלות ותשובות זקן אהרן סימן עב וסימן קפח:

באור הלכה

[רש"י]. ומה שכתבנו במשנה ברויה אפלו היתה דרכו וכו', ובימי החרף וכו', הוא ירושלמי, ופשוט דמרי' שלא נבנה הבנין מתחלה לשם מרחץ, דאי לא הכי אפלו היו רוחצין בו רק פעם אחת, גם כן דינו בבית הכסא י"ש: ^[א*] ובפנימי שכלם עומדים שם ערמים. בירושלמי איתא, שרב בני אדם עומדים שם ערמים:

דברי תורה וקדוש ותפלה באין שם אדם. וכל זה לענין בית אמצעי, אבל בית הפנימי, שכלם עומדים שם ערמים ורוחצין שם, הוא מאוס טפי ולכלי עלמא דינו בבית הכסא, ואסור אפלו אין שם אדם. ואפלו היתה דרכו של אותו המרחץ לרחץ בו רק בימות החמה ובימי החרף הוא סגור, מפל מקום ^ה גם אז כל דיני מרחץ עליו, דלא נעקר עדין שמו ממנו, ^א אף אם עשו שנוי מעשה בגופו, כגון שעקרו שם תנורו וכיוצא בו ועשהו בית דירה, מתר לו להניח פתחו מזוזה ולכרך עליה ולקרות ולהתפלל שם, וכן הדין לענין בית הכסא: (ד) אבל לא וכו'. וכן כל הברכות ודברי תורה אסור שם. ^א ומשמע מדברי ה"ט, דבדיעבד אם ברח שם אינו חוזר ומכרך, וכן בקריאת שמע אין חוזר וקורא אף אם היה נמצא שם אז אדם ערם בבית האמצעי, אף באופן שלא עמד נגדו בעת הקריאה או כגון שהחזיר פניו וגופו ממנו, דאי לא הכי חוזר וקורא מטעם שנקרא נגד ערוה [פרי מגדים]. ולענין בית הטבילה מסיק ה"ט, דכל דינו בבית אמצעי של מרחץ ואין לכרך שם שום ברכה, רק ברכת הטבילה שהיא הכרחית שם, כדיעבד היא חשובה. וכל זה אם המכרך איננו ערם וגם שלא יעמד נגד ערמים בעת הברכה, דאז אסור מטעם ערוה אם לא שהחזיר פניו וגופו מהן, והוא הדין בכל זה באשה המכרכת בבית הטבילה. ובפרי מגדים כתב דיותר טוב שתכרך במים [ועין לעיל בסימן עד סעיף קטן טז שכתב דטוב שתעכרן ברגליה שלא יהא איבריה נראין בהמים], והטעם, דשם במקום המים יותר מסתבר דאינו נחשב בבית אמצעי של מרחץ, ופשוט דגם שם צריכה בעת הברכה להחזיר פניה וגופה מנשים הערומות העומדות שם בבית הטבילה, כדמוכח לעיל בסימן עט סעיף ב, עין שם. והנה לפי דעת ה"ט, אף כשאין שם אדם ערם אין לכרך שם ברכה אחרת, לדעת המחמירין לעיל בבית אמצעי, אבל מהמגן אברהם לעיל בסימן מה משמע להקל בזה, דאין בה זתמא, וכן כתב בבכרי יוסף. והנה ^ה במקנה ששופכין בה מים חמין יש לומר דיש בה הבלא, ומכל מקום אפשר לומר דאין בה זתמא והבלא כל כך כמו במרחץ. והני מקנאות העומדים במרחץ גופניהו, במרחץ ודאי אסור לכרך שם ברכת הטבילה, ואפלו במים צריך עיון, דיש לומר הבלא דמרחץ נפיש ובמים נמי אסור [פרי מגדים, ועין מה שכתב עוד בזה בסימן מה באשל אברהם]: (ה) להרהר שם. ואפלו נגד אנשים ערמים, דהרהור נגד ערוה אין אסור: (ו) אפלו שאילת שלום אסור. כי שלום הוא שמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר ויקרא לו ד' שלום, והוא הדין ^ט שאסור לתן שלום לחברו במבואות המטנפות, דכל דינו בבית הפנימי. ואדם ששמו שלום, יש אוסרין בבית המרחץ לקרותו בשמו אלא כלשון לע"ז, ^י ויש מתירין, כיון שאינו מתפון על ענין השלום אלא להזכרת שמו של אותו אדם, ^א ובדברי סופרים הלך אחר המקל, וכן נוהגין, וירא שמם יש לו להחמיר, יען כי הרבה מאחרונים אוסרין, ^ב ויבלע המ"ם ויאמר רק שלו בלא מ"ם או שלון בנו"ן. וגם ^ב באגרת הרשות נכון שלא לכתב שלום עם וא"ו רק שלם, שמצוי לזרק באשפות: (ז) לענות אמן. על אחד שאמר בחוץ או באיזה בית שום ברכה. ^י ונראה דהינו, דוקא בבית הפנימי שהוא בבית הכסא, אבל בבית אמצעי שרי לענות. ^ט גם אם שאל לו אדם דבר הלכה בבית הפנימי, אסור לומר לו אין משיבין במרחץ, והוא הדין כשנתן לו אדם אחד שלום במרחץ ^ט אסור לומר אין משיבין במרחץ, אבל רשאי לומר בכל זה מרחץ הוא, דזה לא הוי אפלו הרהור, אבל בבית אמצעי מתר לומר לו אין משיבין במרחץ, ^י ויש מחמירין גם בבית אמצעי בזה, רק אם יש בו משום דרכי שלום מתר לומר כלשון זה. אין לשנות בבית המרחץ, כי הלא אסור לכרך שם, ובלי ברכה אין לשנות. ומי שרוצה לשנות, מסיק בפרי מגדים שיכרך בבית החיצון או בחדר הפלן בשעה שאין שם בני אדם ערמים [או שיכנס בבית הטבילה במים עד למעלה מערוותו], וגם יכסה ראשו,

שער הציון

פד א א. גמרא: ב. ב"ח ופרישה בסימן מה: ג. בית יוסף ואליה רבה: ד. פרי מגדים: ה. ירושלמי ברכות פרק ב ועין בבאור הלכה (אות א): ו. פנים מאירות ושערי תשובה: ז. פרי מגדים: ח. פרי מגדים, וכן במחצית השקל מסתפק בזה: ט. מגן אברהם: י. ט"ז: יא. תבואות שור: יב. ח"י אדם: יג. שערי תשובה: יד. פרי מגדים: טו. מגן אברהם: טז. פרי חדש: יז. עיי מחצית השקל:

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רז

שלום לתלמידי הרבני המופלג החרוץ כמהו' ברוך פרענקל נ"ל.

ע"ד מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקוה מים חמין לטהרת נשים שבביתו ומכוסה בכיסוי נסרי' אי מותר ללמוד באותו החדר שאין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כ"א חפירת המקוה ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמיים בחודש ימים אלו תוכן דבריו.

לא נעלמו ממנו דברי רבנו מנחם שבכ"מ פ"ג מה' ק"ש שבתחל' החליט דמקוה מים צוננים דלית ביה זוהמא אין דינו כמרחץ דנפיש הבל' וזוהמ' ושוב הניח בצ"ע דהא חזינן דלענין קביעת מזוזה מקוה ומרחץ שווין וט"ז בא"ח סימן פ"ד ומג"א סימן מ"ה שניהם הקשו מדקיימא לן בי"ד סימן ר' דהני נשי מברכי ברכת הטבילה במקוה והט"ז תי' דדין מקוה כבית אמצעי שבמרחץ שמניח ואינו חולץ תפילין והה"נ ברכת טבילה דשייך התם הוה כדיעבד דאינו חולץ ומג"א תי' דמותר לומר שם כל הברכו' כיון שהמים צוננים רק שלא לכנס שם בכתבי הקדש ומשו' הכי אסור לקבוע מזוזה שם ומדיוקא משמע דמקואות שלנו שמחממי' דנפיש' זוהמ' דינו כמרחץ ממש ובס' פרי מגדים וכן הגאון מחצי' השקל מסופקי' בהאי מלתא ומאי דאבעי' להו פשיטא ליה להגאון מהריעב"ץ בספרו מור וקציעה שכ' וז"ל וכ"ש בבית הטביל' דידן שרוחצים ג"כ בחמין פשיטא דאסור לגמרי לברך בשם אלא יש לנהוג לברך קודם שתכנס ולא תפסוק בדבור ואף אם לא תחשוב תכיפה מ"מ הפסק נמי אינה נחשבת וכך אני נוהג עם ברכת ציצית כשאני לובש שם בגדיי אחר טבילה עכ"ל.

והנה לכאורה היה נראה כדמות ראייה שאין במים חמין שבמקו' שום חשש זיהום טפי ממים קרים דהרי הי' לכה"ג ביום הכפורים מקוה טהרה בגג בית הפרוה שהיתה מקודשת בקדושת עזרה ממש כיון שהיתה בנוי' בקודש ופתוחה לקדש כמ"ש תוס' יומא ל"א ע"א ד"ה וכולן כו' וקרא כתיב ורחץ בשרו במים במקום קדוש והנה אפי' הסרת המצנפת הזהירו שלא תהי' בעזר' כמ"ש תוס' שם /יומא/ כ"ח ע"א ד"ה והא בעי' כו' כ"ש לעמוד ערום ולטבול אך מה שהוא צורך עבודה וה' ציוה אין כאן גנאי הואיל ומצותו בכך כמ"ש הרא"ש שאין בשעת מילה משום ערוה ומותר לברך אפי' כשתופסו בידו והביאו גם במחצית השקל סי' ע"ה ודלא כמג"א סק"ח שם ומאי דאמר ר"ג להגמון פרק כל הצלמים אין אתה עומד בפני ע"ז שלך ערום היינו לצורך עצמו הוא בזיון לע"ז אבל אי היה לצורכה לא וה"נ להבדיל בין טמא לטהור במקדש לצורך גבוה אך אס"ד דבחמי חמין הוה גנאי טפי ועושה מקוה כמרחץ דנפיש זוהמא א"כ מי התיר לכה"ג משום אסטנינותו להטיל חמין במים במקו' קדוש כמבואר במשנת יומא ל"א ע"ב אע"כ דלא שייך זוהמא אלא במרחץ שמזיעים שם דנפיש הבל' וזוהמ' אבל להטביל בחמין לא.

מיהו במעט עיון יראה שאין ראייה משם דהתם לא הוה רק להפיג צינתן ולא לחממן כדאיתא בלשון המשנה דודאי לא היה רשאי' להחם המים ממש משום אי' בישול ביה"כ ולא לרחוץ בחמין משום גזרות מרחצאות בשבת וכיון דלא הוה רק להפיג צינתן ליכא זוהמא אבל מקוואות שלנו **שעושים ממש רותחים** ונפיש' זוהמ' והבלי' אפשר לא נפיק מכלל מרחץ.

ויש להביא ראייה לאי' דהרי דעת ר"ת שבמרדכי פ"ב דשבועו' סס"י תש"נ דאין לטבול בחמין כלל כדמשמע פשטי' דש"ס דברכות כ"ג ע"ב ותעני' י"ג ע"א טבילה בחמין מי איכא ומייתי ליה ב"י בי"ד סס"י ר"א ובש"ע שם אך אנן סמכינן אהגה' מרדכי ספ"ב דשבועות דמייתי ראייה מהא דדודי חסרת נדה ס"ח ע"א ומ"מ לא תירצו כלום מהא דטבילה בחמין מי איכא ע"כ נ"ל משו' דכל חייבי טבילות צריכים לברך ע"כ פשיטא להש"ס דלא היה במים חמים דאע"ג דאיכא תקנתא דבעל מור

וקציעה לברך חוץ לבית הטבילה ולכנס אחר כך מ"מ כיון דלא הוה תיכף עובר לעשייתן נהי דכ' הגאון דהספק ליכא אבל תכיפה נמי לא הוה ולא הותר אלא מדוחק כדהתם גבי דודי חסרת אבל סתם טבילה לבריא' שמחוייבי' טבילה וצריכי' ברכה לא הותר ולכך פריך בפשיטות טבילה בחמין מי איכא ומסיק בחמי טברי' דליכא קורה על גביו וליכא זיעה והבלא עיי' ש"ע א"ח סימן שכ"ו סעיף ב' ומס' שבת מ' ע"ב פירש"י ד"ה נפיש הבליהו ע"ש ומ"מ נשי דידן כולן רכות וענוגות הנה והותר להן חמין ועפ"י מ"ש מור וקציעה הנ"ל אעפ"י שאין נזהרות לברך בחוץ ואינן שומעין הדין דין אמת.

ולע"ד נראה דכל הפלפול הנ"ל הוא על חפירה של מי מקוה טהרה שהיה מאז צונן ועכשיו חמים אבל החדר שהחפיר' בתוכו ששם מתקבצים כמה בני אדם ורוחצין בחמין אנשי' ברגלים ונשים בזמן חופפת שם וכמה מימות נשתפכו לתוך האמבטאו' זו יוצאות וזו נכנסו' לדעתי לא פקפק אדם מעולם שאין לברך שם והיינו כמו מרחץ ולכה"פ כאמבטי של כפרי' דנפיש הבליי' בשבת מ' ע"ב אלא שמלפנים היה הנשים מברכות בשעומדת בתוך החפירה של מים צוננים שחולקת רשות לעצמה ועתה שגם החפירה מתחממת נאסרו תרומי' ומינה בנידון שלפנינו נהפך הוא שהחדר שהחפירה בתוכו הוא נקי וטהור ולפעמים פעם או פעמים בחודש חופפת אשה בתוכו במים חמין ונהי שהחפירה נפישא וזהמא מ"מ החדר שהוא רשות לעצמו נקי וטהור ולית ביה הבל ולא וזהמא וא"כ בשעה שאין שם נשים והחפירה מתכסה בנסרים לא ידעתי שום ס' לאסור שם ללמוד ומהיות טוב יעמוד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין מקום המקוה המכוסה בנסרים ועובדא ידענו שהחסיד המפורסים מהו' זלמן חסיד ז"ל בפ"פ דמיין היה לו מקוה חמין בתוך חדרו שבגן שלו והיה מכוסה והוא למד שם בימי הקיץ ולא רפרף אדם מעולם הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. משה"ק סופר מפפ"ד

ברכי יוסף אורח חיים סימן פה

י. דין המקוה נסתפק בו רבינו מנוח הביאו מרן בכ"מ פ"ג (דקריאת שמע ה"ג). והאחרונים האריכו בזה, הט"ז ויד אהרן לעיל סי' פ"ד, ומגן אברהם לעיל סי' מ"ה (ס"ק ב) והפר"ח בסי' זה והרב דבר משה ח"א א"ח סי' ט'. ואשר אני אחזה בעניותי לענין דינא דמקוה **שאיין פתחו פתוח לבית פנימי של המרחץ** דלא נפיש הבליה וזוהמיה, אם הוא עומד יחידי שם, או אפי' שיש אחרים לבושים, שרי ליה לקרות ולברך, וכמ"ש הפר"ח וכן נוטה דעת הרב מג"א. ואם אחרים אתו עומדים ערומים דינו כבית אמצעי, כמ"ש הרב ט"ז. וכשיפשיט בגדיו והוא ערום או שיש אחרים ערומים אם בידו כתבי הקדש, כמו שנוהגין קצת להוליך קלף עם שמות, צריך לכסותו דאסור לעמוד בפני השם ערום, וזהו טעם הרמב"ם בההיא תשובה דרוקם פסוקים בטלית שהביא הרב מג"א, ונדפסה בספר פאר הדור סי' ז'. ולא קשה מינה לפר"ח כמו שהקשה הרב יד אהרן, ודוק בדברי הרב מגן אברהם. וכשהוא עומד במים אם הם עכורים וראשו לחוץ שרי לומר פסוקים. ואם צלולים דלבו רואה, מותר להרהר וכמ"ש בשבת דף ק"ן. ואם בני אדם שם ערומים אף דערוטן מכוסה אלא דאיכא לתא דמרחץ הא נמי שרי כמ"ש מור"ם לעיל סי' פ"ד דשרי להרהר בבית אמצעי. וכשיש בני אדם ערומים שם יש להחמיר מלומר פסוקים וי"ג מידות, דאינו מוכרח, ותיסגי בהרהור כנ"ל.